

mladika 2-3

1978

Novi tržaški škof med slovenskimi izobraženci

»Bleščeča inteligenca in janezovsko srce;« ta vtis je nekako lebdel nad polno dvorano Društva slovenskih izobražencev, ko je v ponedeljek 21. februarja zvečer govoril tam novi tržaški škof mons. Lorenzo Bellomi.

V preprostem duhovniškem talarju brez ene same rdeče nitke, s pristnostjo in neposrednostjo delavskega sina, z žarom zanosnega sejalca evangelija, obenem pa s samozavestjo izobraženca, ki se domače sprehaja od Zenona preko Tomaža do Heideggerja in Machovca.

Ne da bi prej doma povečerjal, ker ni zmožeg večerje, potem ko je v nekem mestnem zavodu zvedel, kaj se tam dogaja.

Tričetr ure je govoril: stoje, romansko bleščeče, a vendar brez hierarhovske maziljenosti, iz resnice, iz ljubezni, iz reči.

Najprej o tem, kar je imenoval antropološki obrat v moderni zgodovini. Podčrtal je odprtost Cerkve vsemu pozitivnemu, kar ta obrat prinaša. Pri tem nikakor ni izključil vseh tistih pozitivnih pobud, ki jih utegne vsebovati sicer nazorsko nesprejemljivi marksizem.

Potem se je pomudil ob krščanskem tveganju, v katerega kliče kristjana čas: zakaj evangelij je obzorje in ogenj, nikakor pa ne priročnik z že izdelanimi rešitvami za razna človeška področja, od ekonomike do kulture.

Govornikov zajem je bil preveč univerzalen, kulturno rečeno preveč evropski, da bi se v istem večeru mogel lotiti tudi krajevne cerkvene problema-

tike, posebej v zvezi s slovensko katoliško skupnostjo.

A poslušalcem je nekaj povedala tudi omemba, da njihov novi škof, rojen Verončan, skuša zvečer moliti brevir v slovenščini, tudi če se mu zdi zelo težka.

Za poslušalce je bila tolažljiva že samo misel, da se v palači v ulici Cavana dvigajo v nebo Večernice v jeziku Ravnikarja, Glavine in Karlina. Saj bi bilo dovolj že, ko bi se glasile s srcem Fogarja.

Za slovenski tržaški sluh je bil to pač povsem nov slog, ob katerem poslušalec ni imel za čim žalovati.

Ko je grozilo, da bo ta binokostni nastop padel v prevzeti molk dvorane, je vstal pisatelj Alojz Rebula. Pozdravil je govornikov duh krščanske vitalnosti, ki je zavel na mrtvi tržaški vzporednik; dopolnil je sončno poluto v škofovi viziji s senčno poluto moderne tragike; podčrtal je specifičnost krščanskega položaja med Slovenci, pri čemer je omenil škandalozno odtujenost med katoličani obeh narodnosti.

Večer se je v še pristrčnejšem in domačnejšem razpoloženju nadaljeval v manjši dvorani, kjer je žarel tokajec.

Lepo je bilo videti novega tržaškega škofa dobesedno obleganega od slovenskih intelektualcev, v vzdušju prave krščanske tovarišije.

Društvo slovenskih izobražencev se s tega mesta še enkrat zahvaljuje mons. Bellomiju za ta obisk: bil je čudovit ponedeljek, ko je dvorana na Donizettijevi ulici zaznala blago prisotnost Duha.

ROŽNI VENEC

(DRUGA NAGRADA NA NATEČAJU MLADIKE)

Stopila je k omari in odprla predal, kjer je imela shranjene razne spominke. Jemala je v roke predmete, si jih ogledala, nato pa položila nazaj v predal. Potlej je samo z očmi iskala po predalu in končno ji je pogled obstal na svetloplavi škatlici v kotu.

»Kaj, če bi dala tole?« se je vprašala, ko je vzela škatlico v roke in obrisala z nje prah. Dvignila je pokrovček in njene oči so se zazrle v majhen rožni venec... Spomin se ji je pomaknil nazaj v čas enega njenih potovanj in zdelo se ji je, ko da je včeraj stopila v trgovino, da bi tudi s tega potovanja prinesla domov kak spominek. V ušesih so ji brnele besede trgovca, ki je hvalil predmet, na katerem so se ustavile njene oči.

»Kupite, gospa, ne bo vam žal! Ta rožni venček je redka umetnina s Filipinov. V Manili je bil izdelan.«

Vzel je z žametne podloge rožni venec, ji ga dal v roke in nadaljeval:

»Gospa, oglejte si to umetnino od blizu! Srebro. Pa to ni nič. Imam tudi zlate in biserne rožne vence, a tu gre za izdelavo. Glejte te jagode, kaj pravim, saj to niso jagode, marveč umetno izdelane cvetice. Kateri cvetici bi jih lahko primerjal? Morda razcveli vrtnici?... Seveda! To so vrtnice! Umetnik je hotel upodobiti razcvele rože, zato jagode niso okrogle ne podolgovate, ampak nekoliko potlačene kakor vrtnice. In križec! Ali ni to umetnina? Glejte, v tem tankem srebrnem okviru še tanjša umetno izdelana mrežica in čeznjo razpeta podoba Križanega... In trivogel, ki spne venček, je prav tako umetnina zase. V mrežici je iz drobčenih lističev izdelana črka M. Kupite, gospa, obogatite se s to umetnino!«

Odprla je torbico, vzela iz nje denarnico in plačala. Umetnina s Filipinov je bila zdaj njena last.

* * *

Minula so leta. V ožjem sorodstvu stare gospe so se od časa do časa vrstile važne življenjske obletnice oziroma začetna pot novega stanu ali poklica. Ob takih prilikah je odprla predal svojih dragih spominkov in vselej izbrala kako primerno darilo. Že nekajkrat je za tako priliko pripravila svetloplavo škatlico, a jo je po tehtnem premisleku vedno položila nazaj v predal.

»Kdo ve, če bi znali ceniti to darilo in če bi z njim v rokah tudi molili?« je podvomila. »Ta rožni venec bi rada podarila komu, ki bi ga cenil kot umetnino in spoštoval zaradi vsebine, ki jo predstavlja. Da, komu, ki se pred svetom ne bi sramoval, če bi te srebrne jagode med molitvijo drsele skozi njegove prste.«

Vnuki so rastle, stara mama se je starala. Vselej, ko je odprla predal svojih spominkov, se je zamislila... Rada bi vse razdelila preden... In spominki so eden za drugim izginjali iz predala. Nikoli pa ni izvedela, če so jih obdarovanci cenili in ji bili hvaležni.

Vnukinja. Ljubezniva je do vseh, posebno pa do stare mame. Čeprav še zelo mlada, kramlja z njo, kakor bi bili enakih let. Stara mama je tega zelo vesela in čuti se presrečno v njeni družbi. Ob tem pa skrbno pazi, da ji ne bi vsiljevala svojih nazorov in se ona sama skuša vživeti v mišljenje mladih, čeprav je med njenim in mišljenjem vnukinje velikanška, skoroda nepremostljiva razlika.

»Vsaka doba ima svoj način življenja. Kakor se mi nismo mogli vživeti v mišljenje naših dedov in jih posnemati, tako današnja mladina ne more sprejeti naših nazorov,« prepričuje samo sebe in se kar dobro znajde med svojimi vnuki.

Saj res! Vnukinja. Dokončala je višjo šolo in prejela diplomo; pred njo je zdaj odprta pot v nov poklic.

»Kaj, če bi ji podarila tole?« se je vprašala po dolgem razmišljanju. Nato pa je škatlico zaprla, se obrnila k odprtemu predalu, položila škatlico na prejšnje mesto in zaprla predal. Bala se je namreč, da vnukinja ne bi razumela njene ljubezni in strah jo je obšel ob misli, da bi se vnukinja zvonko zasmejala in dejala: »Stara mama, kaj pa misliš? Si pozabila, da je naše štetje že prekoračilo tričetrty dvajsetega stoletja? Rožni venec!? To je bil predmet naših pradedov in morda tudi tvoj, ker je bil še vedno v čisljih v prvem četrletju tega stoletja. Toda danes?... Ne, ne! Stara mama, kar spravi tisto reč!«

»Kaj bi ji dala?« je vzdihnila. Toda nič pametnega ji ni prišlo na misel.

* * *

Tiste dni je brala zanimivo knjigo Srečanja. Knjižni dar Goriške Mohorjeve družbe za leto 1965. Še preden je prišla z branjem do konca, je v treh primerih naletela na rožni venec.

Rožni venec deportiranca: vrvice z vozli; na koncu vrvice čuden križec sestavljen iz dveh vžigalic. Preden so osemnajstletnega mladeniča odvedli v smrt, je rožni venec izročil prijateju s prošnjo, da ga izroči njegovi materi, če se živ vrne domov (Taborišče Vunghtu sept. 1944). Njegovi materi je bil ta rožni venec najdražji zaklad.

Rožni venec profesorja: Prof. Rudolf Lippert iz San Diega v Kaliforniji, protestant. Njegova babica je bila katoličanka. Ko so po njeni smrti našli rožni

venec, ga je njegova mati hotela vreči v smeti. Profesor ga je vzel in vtaknil v žep v spomin na babico. 17. novembra 1947 je kot spreobrnjenec prejel prvo sveto obhajilo z babičnim rožnim vencem v rokah.

Rožni venec iz biserov je prejela luteranka Armi Kunsela. Za svetovno prvenstvo lepote ji je prvi čestital in ji podaril biserni rožni venec Filipinec inž. Vingilio Hilario, s katerim se je poznejša spreobrnjenka poročila na velikonočni praznik leta 1953.

Stari gospe se je ob branju teh zgodovinskih dogodkov razjasnil obraz in je veselo vzkliknila:

»Saj to se je vendar zgodilo v našem stoletju! In rožnega venca niso imele v rokah stare ženice, pač pa mladeniči, inženir in svetovna lepotica Miss Armi Kunsela. Če ga je ona z radostjo sprejela od komaj spoznanega mladega inženirja, ga smem tudi jaz podariti svoji vnukinji!«

S skoro mladostnimi koraki je stopila k omari, odprla predal in vzela svetloplavo škatlico. Z mehko krpo je obrisala rožni venec in ga položila na belo vato, ki je ležala na dnu škatlice. Napisala je na listek kratko posvetilo, listek zapognila in ga položila na vrh. Nato je škatlico zaprla, jo zavila v bel papir in škatlico prevezala z belim trakcem. Dan je bil lep, poln svetlobe in sonca. Sonce veselja je sijalo tudi v njenem srcu, saj je našla pravo osebo za ta spominek. Nestrpno je čakala, da se ta svetli popoldan nagne k večeru, da svoji vnukinji izroči ta majhen, a njej tako drag spominek. Ko je ob določeni uri potrkala na njena vrata — bila je namreč povabljenka k njej na večerjo — jo je vnukinja radostno sprejela. Zunaj se je zmrščilo; v srcu stare gospe pa je še vedno sijalo zmerne veselja in sreče.

»Nekaj ti moram tudi jaz darovati v spomin zdaj, ko nastopaš pot svojega poklica,« je dejala in ji izročila zavojček. Videla je, kako so vnukinji zablestele oči od radosti; opazovala jo je, ko je odvezala traček, odvila papir, odprla škatlico in vzela iz nje listek s posvetilom... Pod njim se je svetlikal — ne dragocen prstan, niti zaponka — pač pa rožni venec. S prijaznim nasmehom se je zahvalila in dodala:

»Kaj si šla to kupovat? Stane.«

Stara mama je prepadena gledala vnukinjo v obraz... »Ali ni bil smehljaj v kotih ustnic nabran v ironijo? Zakaj je izginil blesk z njenih oči? In tiste besede ob zahvali..., mar niso imele prizvok ironije?... Ne, ne! Ne smem biti črnogleda. Rada me ima in je gotovo vesela tega daru in cenila ga bo, kakor so ga cenili tisti, o katerih sem brala.«

* * *

Naslednjo nedeljo je bila v farni dvorani prireditve s srečolovom v dobrodelne namene. Tudi stara gospa je bila tam. Kupila je prgišče srečk in jih skrbno odvijala. Kar pet srečnih je bilo med njimi: 292, 167, 315, 27, 30. Ob zadnji številki se ji je v dnu srca nekaj zganilo. Ni imela rada Judeževe številke, ki pomeni izdajstvo Ljubezni. Približala se je prostoru z dobitki in izročila listke s številkami. Štirje dobitki so bili kaj kmalu v njenih rokah, petega pa so dolgo iskali. Naposled ji je poverjena oseba izročila škatlico zavito v bel papir. Stari gospe

so prsti zadrhteli, ko jo je sprejela. Bila je po velikosti tako podobna njeni in tudi ovojni papir je bil enak, le prevezana ni bila z belim trakcem, pač pa je papir držal skupaj lepilni trak. Obšla jo je strašna misel in nehote je pritisnila roko na srce, ki je v globini zaječalo...

»Že spet ta pesimizem,« se je karala. »Papir je papirju podoben. Papir je potrpežljiv, napišeš nanj, kar hočeš; lahko ga rabiš za ovoj, ali ga stlačiš v kepo in vržeš v košaro ali v peč, da zgori in ga ni več...«

Doma v svoji sobi je odvila dobitke: srčkan motiv iz keramike, krasno izdelan prtič, nekaj za pod zob, knjiga; zadnja je številka 30. Stoje ob mizi je s škarjami prerezala lepični trak in odvila papir... Morala se je nasloniti ob rob mize, zakaj v roki je držala svetloplavo škatlico. Položila jo je predse na mizo, sedla in s tresočo se roko dvignila pokrovček... V siju električne svetilke se je v škatlici svetlikal njen rožni venec, manjkalo je samo posvetilo. Nekaj časa je strmela vanj, potem je škatlico zaprla. Počasi se je dvignila s sedeža in s trudnimi koraki šla do omare. Odprla je predal, položila škatlico v kot in predal, ki se ji je zdel težak kot svinec, spet zaprla. Oprijemajoč se pohištva, je pridrsela do naslanjača in se skrušena sesedla vanj. Strmeč v praznino, je šepetala:

»Že tretji dan se ga je znebila... Zgodilo se je v malem nekaj podobnega kakor o veliki noči... Izdajstvo ljubezni. Le da je meni veselje minulega petka spremenilo nedeljo v veliki petek...«

Obe roki je pritisnila na srce, zakaj globoko vanj se je zasadil nevidni meč. Oči brez bleska so se ji orosile in po velih licih so ji drsele solze...

Ljubka Šorli

Mimo križa hodimo,
mimo križa sredi polja,
mimo znamenja ob poti,
včasih mimo štirinajstih
križevih postaj.

Pa ne vidimo ničesar,
pa ne vidimo nikogar
in ne vprašamo, zakaj.

Vse preveč v svoj čas zagnani,
v lastno moč zaverovani,
vendar v strahu, kot brez cilja,
hodimo naprej, naprej
v dobi groze in nasilja,
pa ne vprašamo, doklej.

On pa gleda, gleda s križa,
čaka, da se kdo približa
svest si krivd in brez opore,
da mu z upanjem pomore
za nadaljnjo težko pot.

Ti nas vidiš,
ti nas čakaš...
Prizanesi nam, Gospod!

V zelenih daljavah božje bodočnosti

DNEVNIK

Imena, ki nastopajo v 2. nadaljevanju, kažejo, kako intimno se je sedemnajstletni Lado Piščanc — študent tuje šole! — vživljal v slovensko kulturo. Kakšen drobec v tem dnevniku je zanimiv tudi za širšo kulturno zgodovino Primorske.

II.

10. oktobra 1930

V Gorico sem prišel prepoln idealov. S seboj sem prinesel polno dobre volje. Prinesel sem toliko veselja do študija, kot še nikoli prej.

Počitnice so minile. V počitniških dneh sem bil skoraj vedno sam, le z mislimi svojimi skrit. Menda sem bil še preveč sam. Lahko bi se bil komu malo bolj odprl. Tako bi bil lahko prepodil tisto težko melanholijo, ki mi je čez cele počitnice ležala na duši. Res, težko jo je odpraviti. A lahko bi jo bil vsaj malo omilil.

Bežen pogled v počitnice: bile so kot pust in melanholičen jesenski dan s kratko siensko oazo v sredini. Sicer pa so bili tudi drugi veselejši dnevi vmes.

Najtežji dnevi pa so bile nedelje. Zakaj prav nedelje? Zakaj prav Tvoji sveti dnevi, o Gospod? Tega si ne znam razložiti. Velik vzrok bo najbrž tudi mesto s svojo gluhoto.

V drugi polovici počitnic je začelo polagoma legati z vso težo name, mehkužno in nezdravo. Jaz pa sem si nasprotno želel intimnega stika z naravo, saj je še ne poznam. Toda prej ali slej... Ne — v prihodnjih velikih počitnicah se hočem takoj predati njeni veličini,

**kjer se bom spet pomladil,
ko bom studenčnico pil
nove neznane moči.**

Že sem poprijel za delo. Letos imamo eno uro nemščine na teden. V kratkem se bom spet resno lotil učenja violine. S prijateljem K. 1) sva se začela kratkočasiti z literarnimi kritikami in debatami. Za to sva si zbrala čas po večerji. To debatiranje je prav prijetno in gotovo ni brez koristi.

1) Lojze Kocjančič.
2) Dr. Iva Juvančiča.

30. listopada 1930

Potrkal sem in vstopil. Našel sem ga 2) se-dečega pri veliki in z raznovrstnimi knjigami obloženi mizi, vsega zatopljenega v neko nemško branje. Že soba je tako okusno in lepo urejena, da lahko že na prvi pogled izrečeš sodbo o človeku, ki prebiva v njej.

Človek se prav oddahne tisto urico, ki jo pre-sedi v tisti prijazni sobi...

Prinesel sem mu nazaj neko dramo in pa par svojih novih čečkarij. Najprej mi je malo po-kritiziral Pregljevo dramo **Azazel**. Odprl se mi je nov pogled v tisto dejanje, v katerem sem že prej videl nekaj posebnega in velikega, a ne prav jasno.

Danes sem dobil veliko pobudo tudi na pes-niškem polju. Prinesel sem mu tri poezije. Bil je zelo zadovoljen. Sploh pa želim živeti z vso dušo in z vsemi silami za poezijo. Žal, da mi za to primanjkuje časa. A z voljo hočem napraviti vse. Moram. Moram. Moram.

6. svečana 1931

Že včeraj sem bil tako slabe volje, da bi naj-raje vse razbil. Zakaj je v moji mladosti toliko težkih in črnih dni? Odkod prihaja tisto sivo ne-zadovoljstvo? Tista skoraj bi rekel mrznja do vseh mojih tovarišev? Zakaj želim biti sam, po-topljen le v svoje misli? Kaj je vse tisto, kar bi rad objel, pa ne morem?

»Na goriškem gradu, ko sem bil v prvi gimnaziji,
28. aprila 1927«

V Alojzijevišču v letih 1925-26. Na hrbtni strani fotografije je lastno-ročni Ladov pripis: »65 v Alojzijevišču v pripravnici, od teh samo 14 jih je še v II. gimnaziji. Okoli 7 pa po drugih državnih šolah...«. Nato sledi cela vrsta znanih in manj znanih imen

Danes, v nedeljo, pa je v par minutah zopet prisijala v mojo dušo jasna in vesela luč.

Bil je le hip, a čudovit, skoraj svet.

Bilo je le par toplih in zdravih besed še bolj zdravega sogojenca.

»Od kdaj že se midva nisva videla?« Tako me je vprašal.

»Danes pri maši,« sem mu odgovoril v skoraj zlovollnem tonu.

Bil sem natakknjen, ker se mi je tako ljubko vsilil. Zakaj? In to ni edini slučaj. Podobnih je bilo zadnje čase mogoče na stotine. In če pomislím, proti komu sem se zadnje čase tako nevljudno vedel, me mora biti pač sram. Posebno proti omenjenemu tovarišu, ki je, lahko rečem, najidealnejši fant, kar sem jih do danes srečal. Moj Bog, zakaj je začel rasti v moji mladosti grd plevel, ki bi ga že lahko imenoval nevoščljivost? Ne! Hočem izreči moško besedo: na vsak način ga hočem izruti iz svojega srca.

In če pomislím na besede, ki mi jih je govoril! Iz njih je dihala sveta, silovita in idealna mladost, ki se razpreza v mogočno drevo, ki bo stalo na gori in kljubovalo viharjem.

»Zakaj si tako sam? Posebno ob rekreacijah? Zakaj skrbiš samo za duhovno plat svoje mladosti?«

Mogoče je hotel reči: Zakaj živiš tako, kot da bi bil samo ti v zavodu? Zakaj se tako malo zanimaš za svoje sogojence in jih nekako preziraš?

In je nadaljeval: »Prav sedaj berem neko lepo knjigo (**La formazione del giovine**). Ves sem navdušen nad ideali, ki vejejo iz te zlate knjige. Če hočemo zaživeti res polno mladost, moramo z vso vnemo skrbeti za telo in za dušo. Ne smemo zanemarjati ne enega ne drugega. Opozoriti sem

1) Marijina družba: vodil jo je mons. Cigoj.

te hotel tudi zato, ker si v "M. D.". 1) Če ne bomo dajali lepega zgleda mi, kdo ga bo dajal?«

To je mladost, to so ideali!

7. marca 1931

Danes, po sedmih mesecih, sem se spomnil na neke besede, ki sem jih rekel svoji mami. Bilo je neki večer — mogoče je bilo tudi večkrat — med zadnjimi počitnicami v Pisi. Govorica je nanesla na moja pisma, ki sem jih takrat pogostokrat dobival. V pismih je seveda šlo tudi za moje intimnejše stvari. O teh rečeh nisem povsem molčal, nisem pa hotel povedati, kaj se skriva v tistih pismih in kaj je skritega v moji notranjosti. Domačim sem rekel, da oni pač ne smejo vedeti za te skrivnosti. Kar se oglašila moja mama: »Kaj tudi mama ne?« »Ne,« sem ji odgovoril prav odločno. Ona je molčala in ko bi ji bil tisti hip pogledal v oči, bi bil mogoče opazil v njih tiho skrb, zatajeno žalost, plamtečo ljubezen.

Sedaj, po sedmih mesecih, ko se mi je čez srce razlila reka čustev, deročih in veselo žuborečih, tihih in čudno klavnih, ko se je razlil skoz moje srce oni tihi, tihi potoček, najskrivnostnejši, najgloblji, ki me je vsega prevzel, proti kateremu sem postavil jez in mu napovedal boj, po katerem se odloči m... ž..., 1) slišim in čutim moje in tvoje besede vse jasneje in globlje. Pred menoj so se odprle nove poti, nove težave, novo življenje. Potrebujem vodnika in Bog vsemogočni mi ga je dal. Moje življenje je že zapustilo domači krov in pluje daleč proč od njega. Dom mi je postal pretesen, moja obzorja so širša in zahtevajo več, kot mi more nuditi dom.

Sedaj razumem jasneje oni pogovor med velikimi počitnicami.

1) Verjetno: moje življenje.

VELIKONOČNE POČITNICE

Na počitnice sem šel zelo slabe volje. Sploh pa se me je od božiča sem lotil tak indiferentizem, da je joj! A sedaj sem prav zadovoljen, vesel in miren. Moja »bela katedrala«, ki je po božiču malo zbledela, je zableščala tem lepša in jasnejša v svetem velikonočnem jutru. Ž. se je pomaknil zelo v ozadje. In to na neki čuden način, ki mislim, da ni bil napačen. Sicer pa se šele zdaj jasneje zavedam. Pri stricu je bila sestrična T., s katero sem bil precej v stiku. Pogovarjala sva se čisto navadne reči. Učinkovala je kot nekakšen protistrup onega dogodka iz božičnih počitnic. Bog daj, da bi ostalo, kot je zdaj. A pripravljen sem tudi bojevati se, bojevati se v trdni zavesti, da bo zmagal moj sveti poklic in da bom popolnoma porazil svet.

Te so bile brez dvoma moje najlepše male počitnice.

V maju

Velikonočne počitnice! Kako ste daleč! Med menoj in vami je zazijal nov prepad. Veselje, dobra volja in mir, vse se je nekam zgubilo.

O, da bi mogel iz dežele meglovite v deželo sonca in viharjev!

Pusta in vsa siva je sedaj moja pokrajina. Mislim sem, da bo prišlo z majem in pomladjo novo življenje. Saj je prišlo. A tako kot je prišlo, je tudi izginilo. Kje so vzroki?

Ono prijateljstvo, če ga morem tako imenovati, me je vsega razburkalo in zmedlo. Že takoj od začetka nisem bil navdušen zanj. Čutil sem neko težo, ki mi je ležala na duši. Saj menda ni bila antipatija, samo neko nezadovoljstvo, ki se je nagibalo vedno bolj v indiferentizem. In še zdaj, ko je zame ta stvar že ugodno rešena, se mi zdi, da me bega.

28. maja 1931

Sedaj, ko se vedno bolj približuje zlato poletje, mi postaja srce vedno bolj nemirno in prepolno že skoraj neznanega hrepenenja. Rad bi bil že enkrat prost, prost kot je prosta narava. Rad bi bil prost teže pustega šolskega pouka, prost teh mojih skoraj bi rekel smešnih in otročjih peripetij z mojimi tovariši, rad bi bil sam, sam le v zvesti družbi moje mlade poezije.

V svojem srcu čutim neki ogenj, neko čudovito in očarujočo silo, ki bi rada izbruhnila na dan. Počakati moram samoto - tujino. Tujina! Velika in globoka si. V tebi se še skrivajo zakladi, ki čakajo name, da pridem in si jih prisvojim. Zašel sem v drug ekstrem. Prejšnja leta sem mislil nate, o tujina, z veliko bolj. Hrepenel sem le iz tebe. Sovražil sem te, ker si me oddaljila od kroga družine. Ta bol in to sovrašтво se je poznalo, ko sem bil še tesno združen v k. d.. A ko je ta notranja vez jela bledeti, tedaj sem

začutil v sebi neko drugo silo. V tebi, tujina, sem zagledal nekaj velikega, globokega.

Poezija - tujina.

To sta dva pojma, ki ju ne bom mogel nikdar več ločiti. Sedaj te ljubim, o tujina. Ljubim tvojo lepoto, ljubim tvojo samoto. Hrepenim po tebi. Slutim, da se bodo te počitnice odprli pred menoj novi svetovi, slutim nov napredek.

ZADNJI DNEVI LETOŠNJEGA ŠOLSKEGA LETA 1931

Zadnje nedeljo smo priredili dramski večer v spomin efeškega koncila. 1)

Ne bom ga opisoval na dolgo in na široko, ne. Ko se je že vse končalo in še posebno po slovenski igri, sem postal sila žalosten in potr. Zakaj? Pravega odgovora ne morem najti.

Tisti večer sem mislil na prijatelja K. Z. On je imel pri slovenski igri glavno vlogo. Tisti večer je pokazala svoj neumni rožiček moja osebnost. Svojemu prijatelju sem skorajda zavidal, da je imel on tisto vlogo. Še bolj, ker sem se zavedal, da bi jo igral jaz, ko ne bi bilo izpitov.

Tisti večer sem videl svojega tovariša vse bolj blizu kot sicer. Videl sem njegovo razbolelo duševnost. Imel pa je tako neprimerno vlogo, da je ta še bolj razburila njegovo razbolelost. Ubogi moj prijatelj! Njegova duševnost se mi zdi kot orjaški hrast, ki stoji sicer trdno, a njegove veje so tako neusmiljeno razkrodrane, da se človeku smili.

Bojim se za svojega prijatelja. Njegova duševnost je preveč razbičana in potrta. Nujno mu je treba pomagati.

Malo zavisti pa je le bilo v teh mojih besedah. 2)

VELIKE POČITNICE 1931 V PISI

Hribi!

Kako čudno mi zveni sedaj ta beseda!

Beseda, ki me vedno napolnjuje z neizmernim veseljem in žalibog tudi z neizmerno žalostjo.

Lepi, najlepši so hribi! Mogočni in ponosni so grebeni dveh Skednjevi, Prestreljnika in celega Kaninskega pogorja. V mrzlem titanskem kontrastu s to lepoto pa so njihovi črni prepadi. Kako so globoki, ve le tisti, ki so ga použili.

Lep je gorski sneg, kakor angelski oblak. Spominjam se, takrat je bil še čist, svež, neomadeževan, ker je bil zapadel šele prejšnjo noč. A če stopi čez deviški plaz človeška noga, da napravi čez belo plan le ozko gaz, je omadeževan cel plaz, in to vse dotlej, dokler Bog ne pošlje novih snežink.

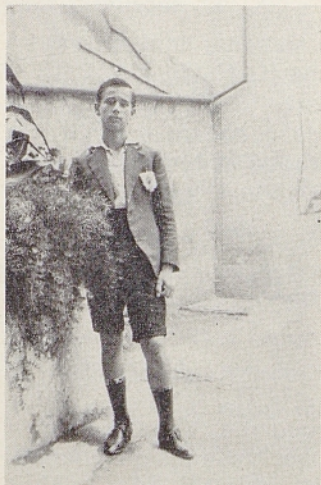
Lepi in sveti so kresovi, ki jih planinec - mladinec prižge zvečer na tihih vrhovih. Saj niso

1) Gre za proslavo 1500-letnice ekumenskega koncila v Efezu v Mali Aziji, ki je obsodil nestorijanstvo (431).

2) Pozneje pripisano s svinčnikom.

veliki, a te ogrejejo, če si blizu. Mladinstvo in ogenj. Revez, kdor ne more združiti teh dveh pojmov.

In besede prvega brata mladina! Izšle so iz ognja v ognje, iz srca v srca. Gorje tistemu, ki jih ne more umeti, čeprav bi jih rad. Drugi jih shranijo v najsvetejši kotiček srca, a njemu osta-

»Spomin iz Pise, 13. septembra 1929.«

ne le grenak spomin, ki mu pozneje zagreni najsvetlejše trenutke.

Viš.

Kresovi.

Zares sem vas gledal mrko in trdo. Nisem vas razumel. Drugo leto pa se hočem popolnoma spojiti z vami.

Saj tudi letos gori ogenj v moji duši. A kakšen? Porojen iz trpkosti duše, ki je vse prezgodaj spoznala in občutila.

Homo homini lupus! Ni pravi prijatelj tisti, ki pride k tebi in se sladka in liže in govori o prijateljstvu.

Natančno se spominjam naslednjega dogodka, kot da bi se bil zgodil včeraj. To je bilo tistega leta, ko so mi v duši vzdrhtele prve mlade pesmi. Ko sem še plaho in nezaupljivo gledal v ta še čisto novi svet. To svoje hrepeneje sem pred drugimi skrival, kot da bi bil kdove kakšen zločin.

Bilo je v začetku šolskega leta. Marijina družba je sklenila sestaviti spominsko knjigo. Sklep v mojem srcu je bil kmalu gotov. Tu moram prvič pokazati, da sem tudi jaz poet. Tudi poezija je bila kmalu izgotovljena (»K luči«). Bila je bolj prosta, brez kitic in rim.

Pisanje spominske knjige se je precej zavleklo.

Bilo je nekega zimskega večera, med večerno študijsko pavzo. Urednik spominske knjige je prinesel od nekod naše rokopise. Koj sem bil tam. Vprašal sem ga, kaj bo z mojo poezijo. Še preden mi je odgovoril, je nekdo za mojim hrbtom siknil prav grdo in nevoščljivo: »Sla-bo.« Nisem mu odgovoril. A beseda me je zbadla do dna duše.

Preteklo je že par let. Oni tovariš, ki me je prej tako čudno gledal, se je kar čez noč izpremenil. Iskal me je. Hotel je najti v meni »prijatelj«...

(Tukaj je polovica strani izstrižena)

23. septembra 1931

In zdaj je konec tudi teh počitnic. Pred tremi meseci sem jih povzdigoval do neba, danes pa so kot megla, ki je ovila vso širno tujino.

Rad bi kam izlil svojo bolest. Rad bi jo izlil v poezijo, ne morem. Moja bolest je brez imena, brez mej...

6. oktobra 1931

Vse je prešlo kot sen. Skorajda ne morem verjeti.

Ko bi bil šel iz tujine sam, mogoče ne bi bil občutil slovesa tako globoko. A videl in občutil sem bol svojih najbližjih.

»Ob uri slovesa sem spoznal ljudi, ki so mi stali blizu« (Cankar).

V prvi vrsti sem videl njo. Saj mora biti nje bolest velika, mogoče največja.

Videl sem, kako sta se poslavljali sestri. Gledal sem kakor v sanjah. Vsi smo bili trudni in bolni od samega pričakovanja. Čutil sem, da me je v grlu davilo. V zadnjih dneh sem zelo trpel. Domovina in tujina, težko rojstvo, še težje življenje, kako vas čutim.

Pa sem videl, kako sta se poslovili sestri, moji. Ona jo je objela in pritisnila k sebi, kot da je ne bo pustila od sebe. V drugi roki pa je dr— ne, ne smem napisati. Davilo jo je v grlu. V solzah je vzdihnila — tako pretresljivo še nisem slišal govoriti človeka —: »Marta, moli zame!« »Bom.« In potem je poljubila še enkrat... pobožala... in rekla... »Zbogom, Bibi.« Nisem še videl in občutil takega slovesa.

Isto križev pot sem napravil tudi sam. Takrat sem prvič v svojem življenju poljubil njo... najmlajšo. Gorak, skoraj strasten je bil moj poljub.

In potem smo odšli, vsi, razen njiju dveh. Dokler sta bili še vidni, sem se večkrat boleče ozrl. Kaj mi je takrat občutilo srce? Bolest, za katero mogoče ni ne imena ne izhoda. Bolest je ljubezen, ljubezen je bolest.

20. novembra 1931

Bogve kolikokrat sem že izrekel besedico »hočem«. In še vedno sem tu, isti stari nezadovoljni človek. Vedno in vedno hrepeneč po novih, mogoče nemogočih daljnih. Nekaj, ah, nekaj bi rad. Izrekel ono odrešilno besedo, storil ono odločilno gesto, ki bi me rešila in odrešila vseh težav in dvomov.

Je pa še neka druga stvar, ki me je zgrabila za vrat in me davi.

Sentimentalnost!

Čudna reč je to.

Bilo je morda pred tremi leti. Obiskal sem sorodnike v svoji rojstni vasi. Popoldne me je

»Spomin na direktorjev god in na tekmo foot-ball, 11.1.28.«

sestrična z nefinimi besedami in gestami popeljala po stopnicah v svojo sobo na visokem. Razkazovala mi je svoje reči in pisarije na velikih polah konceptnega papirja. Še danes ne vem, čemu. Kar je vzkliknila: »Jaz, veš, sem zelo sentimentalna.«

Čudno sem jo pogledal, ker si nisem znal razložiti, kaj naj tista tako tuja beseda pomeni. Predstavljal sem si, da utegne pomeniti nekaj pregrešnega in nizkega.

V teku dveh let pa sem si polagoma razjasnil zagonetko te besede. Ko sem mislil in sanjal, sem mislil in sanjal sentimentalno. Nisem pa še vedel, da sem jaz sam zelo sentimental. Da ne bi bil zvedel nikoli!

Sanje me begajo. Do kdaj jih bom še gledal? Kako so težki, mrzlični, ogabni. Pristudili so se mi do dna duše. In še vedno se mi spovračajo v težkih polnočnih sanjah. Moje srce je bilo oskrunjeno. Gospod, daj mi moč, da bom vse prenesel z zadostilnim namenom, vse le iz ljubezni do Tebe. Daj, da bom šel za Teboj na Kalvarijo, četudi me tam na križ pribijejo. Daj, da bom močan in silen...

Dom! Sladka beseda! Blagor tistemu, ki ga ima. Gorje tistemu, ki ga je imel, a ga nima več. In jaz ga nimam več. A sem ga imel. Imeli smo ga.

»Siv dan je prišel, razšli smo se v prek in v šir...« 1)

O srečna leta, ki sem vas preživel v rodnem domu! Kako grenak je spomin! Kako bi bilo zdaj drugače, lepše, veselejše. A to so le sanje.

Pisal bi in pisal o tebi, moj dom, a misli so se mi zagrenile.

DUHOVNE VAJE

20. februarja 1932

Žejna je moja duša... Kako malo jo napajam... Tiho in milo pozvanja od nekod... Morda je Marijin zvonček... Vabi me in kliče: Pridi, pojdi, reci, odreci se, popravi... Vabi in kliče k božjim

1) Verz je iz Župančičeve pesnitve Duma.

studentem. K vodi, ki izvira iz Boga... Pridi in napij se te svete studenčnice za dolgo in težko pot... **Domine, loquere!** 2)

Pridi, pridi, lepa zelena pomlad, pomlad božjega brstenja in cvetenja, ki jo je tako zaželela moja žejna, v novo življenje se prebujajoča duša...

21. februarja 1932

Človek mora umreti samemu sebi, da vstane in se nanovo rodi iz Duha (Glej Jan 3, 1 - 21)

Iskal bom ožjega stika z Bogom, s Kristusom in Marijo. Svojo dušo hočem dvigniti nad zemske stvari. Samega sebe hočem dati drugim in pozneje svojemu ljudstvu. (Sv. Vincencij Pavelski)

Kako so lepe te duhovne vaje! Čutim, kot da se mi duša prebujajo iz težke smrtne omotice. Dvoje je, kar posebno občutim.

Z distance gledam svoje težke padce. Zdiijo se mi kot hudi udarci, ki sem jih zadal svoji duši in jo omamili.

Še bolj pa čutim drugo reč. Vstati hočem iz te svoje omotice v novo, veselejše življenje... Hočem vse popraviti in zadostiti Bogu... Moje oči, moje srce in moja duša živijo v zelenih daljavah božje bodočnosti... Če mi bo Bog dal milost, da postanem duhovnik in klicar svojega dobrega ljudstva, se hočem še prav posebno posvetiti mladini in še posebno fantom. Kresove hočem zanetiti v njihovih srcih. In Ti, o Bog, Kristus, Marija-Mati, ki poznate in gledate te moje najsvetejše in najlepše želje, pomagajte mi s svojimi milostmi na moji poti. Pridi Ti, prava luč, čudovito prelivajoča se Ljubezen iz Očeta in Sina, pridi, Sveti Duh, razsvetli moj razum in voljo in prepoji do pijanosti s svojim božjim balzomom, z Ljubeznijo, moje revno in zemsko čuteče srce in dušo, ki nosi tvoj božji pečat nesmrtnosti!

Hočem, hočem in samo hočem...

Der Augenblick (Romano Guardini)

23. februarja 1932

Marija, moja kraljica, mati in zvezda vodnica. PREGHIERA, AZIONE, SACRIFICIO 1)

(Se nadaljuje)

2) Govori, Gospod!

1) Molitev, dejanje, žrtev.

VELIKI TEDEN

VELIKI ČETRTEK

Večer je legal na zemljó spokojno,
je lezel mrak po griču in livadi,
ko po stezi, med oljčnimi nasadi,
z učenci v noč si stopal nepokojno.

Zvestobo si zahteval brezpogojno
in vero neomajno; v trdni nadi,
da bi se vsi imeli vedno radi,
ostal si z nami pod podobo dvojno.

Temota zmot še lega na človeka,
zahrbtna sila rane mu zadaja,
da po poteh sveta se opoteka.

Ljubezen tvoja se nam še razdaja,
v potokih milosti se k nam še steka
in nas z dobroto tvojo še navdaja.

VELIKI PETEK

Sovraštvo vse je danes pobesnelo:
si ves krvav, strahotno razmesarjen,
še od prijateljev izdan, prevarjen,
kot krotka žrtev nosiš zdaj razpelo.

Trpljenje strašno se je še razvnelo,
ko padal si, ko bil si še udarjen
od rablja krutega, ki te razjarjen
je vlekel na goró vso okamnelo.

Kako si se ti materi zasmilil,
ko te je videla, kako si stopal
v grozljivo smrt in si z rokami krilil.

In ti, o človek, ki si jo oropal
najdražjega, boš še v pogubo silil
in v Rešnji krvi se ne boš okopal?

VELIKA SOBOTA

S tišino je prežeta ta sobota,
ko Jezus v novem grobu že počiva,
tančica bela truplo mu pokriva
in svoj namen dosegla je zarota.

V apostolih je gnezdila samota:
podoba Jezusova je v njih živa,
a v srcu se jim silna žalost skriva,
vse nade je pogoltnila praznota.

Morilem se zavest je prebudila:
če tretji dan bo Jezus vstal od smrti,
vsa zmaga se v poraz bo izrodila.

Z apostoli smo tudi mi potrti,
ker Jezusa mori hudobna sila,
a naši upi vanj ne bodo strti.

VELIKA NOČ

Že prva zarja se je razgorela
in zadnji mrak je po dolinah žgala,
ko je skrivnostna moč že smrt pregnala
in vest je o vstajanju že zorela.

Marija z družbo h grobu je prispela:
ko v mestu zlobna je drhal še spala
in v zmagoslavni sanjah se zibala,
resnica jasna je žené prevzela.

Apostole je lepa vest zbudila
in h grobu sta apostola hitela,
in v njem se vsa presrečna pomudila.

Naj tudi nas Velika noč vesela
predrami, in se v nas bo utrdila
globoka vera, ki nas bo otela.

Praznik »delovnih« žena

8. marec — dan, ko smo ženske velike in borbene v svojih zahtevah, moški pa v svojih besedah. Pa mine praznik žena in vse gre več ali manj po starem naprej. Saj tako, načelno, bi bili vsi moški skozi celo leto zagovorniki ženske enakopravnosti na delu, v družbi in družini, vse se zatakne v praksi: kot bi imel vsak moški nekje skrit napis: Noli me tangere — ti kar imej enakopravnost, samo da mene s tem ne prizadeneš! In kar je slabše: me same se po »cukrčku«, ki nam ga pripravi pomp praznika žena, čutimo tako potolažene in potešene, da sprejemamo svoj neenakopravni položaj še v naslednjem letu.

Letos me je praznik žena precej zmatral. Že vstala sem bolj zaspana, kot sem zvečer legla, ker me je celo noč skrbel Jernejev kašelj. Tako sem slabe volje zjutraj morala prenašati izbruhe Boštjanove energije, medtem ko je Jernej lepo spal. Naenkrat pa zaslišim, kako je ključ škrtnil v vratih kopalnice. Tečem tja, a prepozno: Boštjan se je zaklenil v kopalnico. Mrzel pot me je oblihl. Kako bom dopovedovala otroku, staremu leto in pol, kako naj obrne ključ? Boštjan je trkal po vratih: »Opli, opli!« »Boštjan, ti moraš odpreti! Primi ključek in ga obrni proti oknu.« Res je prijel za ključ, a mu je ostal v roki. »Boštjan, zdaj moraš dati ključ spet v vrata. Poskusi!« Nekaj časa ni šlo, potem pa se mu je posrečilo. A da bi tudi odklenil — to je bilo preveč zanj. »Mama, opli«, je klical. Jaz pa nisem vedela, kaj bi. Naj razbijem šipo? Naj koga pokličem? Pa se je zbudil Jernej in takoj kritično presodil položaj: »Mama, naj ti vrže ključ skozi okno na dvorišče.« Res, pozabila sem, da je okno v kopalnici odprto. »Samo, da mi še on ne pade skozi okno!« »Ne bo! Saj zna. Zadnjič sva metala pomaračne pečke na strica Alberta, tako da ni mogel razumeti, odkod prihajajo.« Potem je Jernej inštruiral Boštjana, kako naj vzame ključ, kako naj ga vrže, jaz sem pa spodaj čakala nanj. No, situacija je bila rešena. Potem sem Jerneja pohvalila, da je imel tako dobro idejo: še jaz se nisem spomnila na okno. On je samo resno pripomnil: »Očka bi se!«

Boštjan je imel očitno slab dan. Ko sem ga peljala v trgovino, mu iz principa nisem kupila bombonov, ki jih je želel, on pa se je iz principa drl ves čas v trgovini in še na poti domov. Prav izzival je komentarje drugih kupcev v trgovini: kakšna mati, da niti takemu majhnemu otroku ni kos, kaj šele bo! No, da je bila moja samozavest še bolj ohromljena, je spet poskrbel Boštjan. Ko sem šla namreč v šolo

po Mojco in za trenutek govorila z učiteljico, je izginil. Našla sem ga vsega objokanega pri slugi, ki mi je ogorčeno povedal, da take matere, ki ne zna paziti na tako majhnega otroka, take matere pa še ne!

V tem duhu se je nadaljevalo tudi popoldne. Mojca je skupno z Jernejem reševala naloge v cici-banu. »Tukaj je treba odgovoriti: kdo od članov tvoje družine dela največ? a) mati, b) oče, c) ti, d) tvoja sestra... Kaj rečeš, Jernej, kdo?« »Kdo? Očka!« »Ja, očka. Morda pa tudi mama.« »O, kadar gre na sestanke v šolo ali vrtec. Tisto je malo.«... Krona vsega pa je bil pogovor med Njim in Mojco. »Očka, si kupil kaj za mamo? Veš, da je danes njen praznik?« »Kakšen praznik?« »Dan žen, ne?« »Aha, ampak tistih, ki delajo!« »Aaa!«, je razumevajoče potrdila Mojca. Takrat sem kot furija planila v kuhinjo: »Seveda, ker jaz cel dan spim! Zdaj vidim, odkod so pobrali to neupoštevanje gospodinjskega dela! Lepo, ti se pa kar smeji!« »Daj no mir, saj sem rekel nalašč! Misliš, da nisem vedel, da poslušaj za vrati?« »Ja, mi je pomežiknil, ko je tako rekel, veš,« je potrdila še Mojca.

Naj bo kakorkoli, treba bo vse štiri prevzgojiti, jih navaditi, da se gospodinjsko delo ne naredi samo, treba jih bo malo priviti, da ga bodo tudi oni malo okusili... In med temi bojnimi načrti za bodočnost me je zmotila Mojca: »Veš, mama, sem premišljevala, da je najbrž laže delati zunaj kot pa doma. Še očka pravi, da gre raje bolan v službo kot pa da bi nas moral cel dan prenašati.« Pa me je tako spet za nekaj časa potolažila. In tako bo šlo več ali manj po starem naprej...

ONA

VLADIMIR KOS

Uspavanka odraslih

(V japonskem tánka-slogu: dvakrat po pet in trikrat po sedem zlogovnih vrstic, za Veliko noč).

V vsako noč bi rad zaspal
z nocojšnjo srečo:
z leskom zvezd na ustnicah,
z boljó, skelečo
v zdravje Večno Svetih Ran.

Po težki poti do enakopravnosti in zaščite

RAZGOVOR S PROF. ALBINOM SIRKOM

V Rimu se je že nekajkrat sestala komisija, ki ima nalogo, sestaviti zakonski osnutek za zaščito Slovencev v Italiji. V komisiji je na dvajset članov le pet Slovencev. Ti so Albin Sirk (SSK), Boris Iskra in Stojan Spe-tič (KPI) Aljoša Volčič (PSI) in Karel Šiško-vič (SKGZ). Poleg nizkega števila slovenskih članov v tej komisiji, lahko obžalujemo tudi nesorazmerno zastopstvo Slovencev iz vseh treh pokrajin, v katerih živimo Slovenci. Štirje slovenski člani so namreč Tržačani, eden je Goričan, medtem ko iz videmske pokrajine ni nikogar.

Goričanu prof. ALBINU SIRKU, ki ga je v komisijo imenovala Slovenska skupnost, smo v imenu Uredništva postavili vrsto vprašanj o delu v komisiji.

Ur.

MLADIKA: Imenovani ste bili v študijsko komisijo, ki naj izdela zakonski predlog za globalno zaščito slovenske narodne skupnosti v Italiji. Če dovolite, bi Vas predstavili našim bralcem in Vam postavili nekaj vprašanj v zvezi s to komisijo. Najprej pa Vas prosimo nekaj čisto osebnih podatkov. Kakšne študije ste opravili? Kje ste v službi? Imate družino? Katera so področja Vašega posebnega zanimanja?

Prof. SIRK: Najprej bi želel pripomniti, da nisem tako važen, da bi o meni pisali in da bi me bralci natančneje poznali. Da ugodim vaši želji pa naj povem, da sem se rodil v Kojskem v Brdih pred 58 leti in da sem študiral v goriškem semenišču. Vojna in povojna vihra je z vsemi posledicami fizičnih in duševnih pretresov zajela tudi mene. Od leta 1947 sem skoraj nepretrgoma poučeval na slovenskih šolah v Gorici. Diplomiral sem iz pravnih ved na tržaški univerzi, leta 1971 pa sem prišel v stalež za pouk nemščine in sicer po prvem natečaju za slovenske šole.

Ustvariti si šestčlansko družino kot »večni suplent« je bilo res ne samo tvegano, temveč skoraj predrzno, kdo bi tudi rekel neodgovorno.

Vendar mi ni žal svojih štirih otrok, ki so srejšče mojega truda in skrbi.

Kaj me posebno zanima? Uspešno delovanje na šoli, napredek in razvoj zavoda, ki ga začasno vedim, sindikat slovenske šole, ki mu več let predsedujem, delovanje deželne komisije za vprašanja, ki se tičejo šol s slovenskim učnim jezikom, in končno

uspeh, ki ga bo imela komisija za sestavo zakonskega osnutka o globalni zaščiti Slovencev.

MLADIKA: Kakšna je sestava komisije, katere član ste, in kakšne naloge ima?

Prof. SIRK: Komisija je sestavljena iz dvajsetih članov, od teh je imenovana štiri predlagala dežela Furlanija - Julijska krajina, med katerimi sem tudi jaz, ostali so predstavniki raznih ministrstev in strank. Predseduje ji bivši ustavni sodnik dr. Giovanni Cassandra.

MLADIKA: V komisijo ste bili imenovani na predlog Slovenske skupnosti. Znano je, da je SSK že izdelala svoj osnutek za zakonsko zaščito Slovencev v Italiji. Koliko Vam bo ta osnutek služil pri delu v komisiji in kakšna so načela, po katerih se boste ravnali?

Prof. SIRK: Dežela je osvojila predlog Slovenske skupnosti in ga posredovala predsedstvu vlade.

Pri preverjanju in primerjavi raznih zakonskih osnutkov, ki so jih do sedaj izdelale razne stranke, izpada prav gotovo po vsebini, organičnosti in razpredeljenosti prav osnutek Slovenske skupnosti. Šibkejša točka v njem je člen, ki govori o ustanovitvi samostojnega šolskega okraja. Ko je bil namreč osnutek izdelan, ni še bilo med Slovenci jasnega gledanja in precizne zasnove o tem vprašanju. Tudi danes ga še ni! Sodim, da bi bilo najbolje, če bi ta osnutek lahko tvoril izhodišče, ako bi že ne mogel biti s potrebnimi popravki osvojen od komisije in predložen v celoti.

Po katerih načelih naj se ravnam? Doseči čimveč v prid manjšinskega telesa ne glede na cilje, ki jih pri tem imajo razne stranke. V ta namen naj bi služil vsak oprijem, vsako sredstvo in pripomoček.

MLADIKA: Vam bo pri delu v komisiji kdo pomagal?

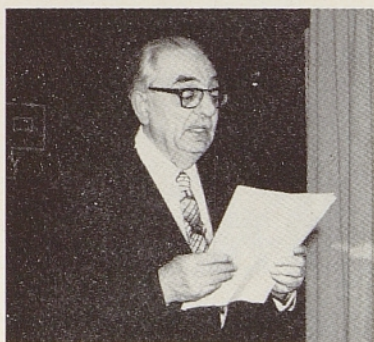
Prof. SIRK: Ob strani mi je poseben odbor Slovenske skupnosti, ki bo pomagal z nasveti in delom.

MLADIKA: Brali smo izjave predsednika komisije, češ da zakonski predlog za globalno zaščito Slovencev nima nobene zveze z osimskim sporazumom in tudi da ga ne gre primerjati z južnotirolskim paketom. Kaj menite o tem?

Prof. SIRK: Izjave predsednika komisije so nesprejemljive, o tem so se že izrazile vse slovenske

(Dalje na naslednji strani)

Nekaj misli o Prešernu kot pravniku

Osrednji del Prešernove proslave DSI v Trstu je bil govor, ki ga je imel dr. Bogo Senčar. Govornik je zgoščeno prikazal manj znane vidike Prešernovega življenja in je pesnika orisal predvsem kot pravnika. Iz govora zaradi dolžine objavljamo le povzetek.

Po doktoratu se je Prešeren zaposlil kot odvetniški pripravnik v pisarni Dr. Baumgartna, ki je imel tudi smisel za kulturo. Lotil se je dela z vso vnemo, ker se je hotel uveljaviti najprej kot pravnik in šele nato kot pesnik. Dejansko se je zgodilo obratno. Iz vseh dokumentov, ki so se ohranili, izhaja, da je bil zelo uporaben in uspešen. Po enem letu je na pritisk matere in sorodnikov predsedal na cesarsko kraljevo prokuraturo v Ljubljani. Funkcije tega urada so odgovarjale današnjemu pravobranilstvu. Pritisk sorodnikov si je mogoče razlagati s takratnim gledanjem, zlasti kmečkega človeka, na advokatski poklic. V resnici je kar mrgolelo odvetnikov, ki so zavajali kliente v brezupne pravde, slabo upravljali njih premoženje in jih tudi sicer odirali. Pozneje še prislovica, da je cesarska služba najboljša, je sorodnike spričo Prešernovega slabega gospodarjenja vzpodbujala k takemu ravnanju. Upanje, da bo služ-

ba pri prokuraturi plačana, je Prešernu skopnelo že po šestih poskusnih tednih. Nastavljen je sicer bil — a kot neplačan praktikant. Še prej je moral nekdo jamčiti za njegovo preživljanje. To je širokogrudno napravil Baumgarten, pri katerem je še po vsej priliki tu in tam pomagal. Ker mu je bila dve leti zaporedoma zavrnjena prošnja za adjutum skromnih 300 goldinarjev, ga je to zelo bolelo. Imel pa je dovolj prakse, zato se je odločil za polaganje strokovnega izpita. Izstopil je iz službe konec leta 1831. Da se je tudi tukaj izkazal, izhaja iz poročila na gubernij, kjer je poleg izrecne pohvale rečeno, da obžalujejo njegov izstop.

Naslednje tri mesece je Prešeren porabil za študij, nakar se je naslednjega leta spomladi predstavil komisiji pri apelacijskem sodišču v Celovcu. Iz zapisnika o tem izpitu vemo sledeče: za pismeno nalogo iz kriminalnega prava je dobil spis o preiskavi proti kmetu, ki je čudežno zdravil ljudi, t. j. mazaču in prejemal za to nagrade. Prešeren je iz spisa povzel vse izpovedi prič z vsemi postranskimi okolnostmi do vseh potankosti. Prišel je do zaključka, da stvar ni zrela za razsojo in se pri tem skliceval na predpise, ki zahtevajo, da preiskovalec upošteva tudi vse olajševalne okolnosti. To se po njegovem pre-

PO TEŽKI POTI DO ENAKOPRAVNOSTI IN ZAŠČITE

organizacije, kakor smo brali v časopisju. Lahko bi pozdravili izjavo predsednika komisije v tistem delu, kjer pravi, da bi zakonski osnutek moral biti izraz notranje ureditve, ki izhaja iz ustave, če bi osnutek bil zares tak, da zadovolji zahteve naše narodne skupnosti. Tako bi bil najgloblji izraz demokracije in bi ne potreboval jamstva zunanjih sil. Iz izkušnje pa smemo podvomiti o podobnih namerah vlade, zato se sklicujemo na osimski sporazum, ki nam je jamstvo in nekaka krovna streha. Jasno je tudi, da med manjšinami ne gre delati diskriminacije; primerjava z Južnimi Tirolci je mogoča samo v smislu, da zahtevamo tudi Slovenci enako zaščito.

MLADIKA: Nobena druga stranka razen Slovenske skupnosti ni imenovala v to komisijo izvedenca izven tržaške pokrajine. KPI bi na primer

izmed dveh svojih predstavnikov lahko imenovala vsaj enega iz Benečije. Se vam ne zdi, da s tem sami podpiramo tezo tistih italijanskih krogov, ki trdijo, da Benečani niso Slovenci kakor drugi, ampak da jih je treba obravnavati posebej? Ali ne obstaja nevarnost, da bo globalni zakon ščitil samo Slovence bivše cone A oziroma kvečjemu še Slovence v goriški pokrajini?

Prof. SIRK: Ni res, da je samo Slovenska skupnost imenovala izvedence izven tržaške pokrajine. Prof. Barbina je na primer iz videmske pokrajine. Komunistična partija Italije bi bila res lahko imenovala kakega predstavnika iz Benečije, ker bi ta pobliže in podrobneje poznal probleme tega dela naše manjšine. Zaradi tega pa ne obstaja nevarnost, da bi globalni zakon ščitil samo Slovence na Goriškem in Tržaškem, sicer bi teritorialno ne bil več »globalni«.

M. M.

pričanju ni zgodilo. Eksaminator kazenskega prava je bil mnenja, da Prešeren sicer pozna zakon, nima pa zadostnih praktičnih izkušenj. Zato naj se napoti na 8-mesečno kazensko prakso, potem pa naj ta izpit ponovi. Če ga bo pozitivno opravil, se mu bosta priznala tudi že opravljena izpita za odvetnika in civilnega sodnika. Nasprotno pa je smatral predsednik komisije, da je Prešernova rešitev pravilna, ker se ta da razlagati z dobrimi razlogi — »mit guten Gründen«. Zmagal je ta predlog in tako je Prešeren zdelal z večino glasov. To vse mi da misliti in prihajam do zaključka, da bi bil Prešeren, če bi imel predsednika komisije za izpraševalca v tem predmetu, morda še pohvaljen zaradi razvitega pravnega čuta. Tu namreč po mojem ni mogla igrati vloge nobena praksa, temveč samo izvajanje predpisov o pravični oceni gradiva, ki ga nudi preiskava. Tako je bolje, da ne govorimo o vzrokih, zakaj je bil uspeh izpita samo zadosten. Vsekakor bi bilo zanimivo preštudirati ta akt, seveda, če še obstaja.

Nato je zopet nastopil službo pri Baumgartnu. Po mnenju Prešernovega prvega življenjepisca Levca, je s tem napravil usodno napako in tako se je začela »nesreča njegovega življenja«. Moral bi postati sodnik, o čemer bi se dalo seveda razpravljati.

Takrat je veljal za advokate numerus clausus, kar velja še danes za notarje. Odvetniški kandidat je moral čakati na izpraznjeno mesto. Takšna prilžnost se je res ponudila v jeseni — a Prešernova prošnja je bila zavrnjena, ker je prosto mesto dobil drug prosilec. Po nekako enem letu je verjetno zaradi višjih prejemkov prestopil k odvetniku Crobathu, ki je bil njegov sošolec in je imel tudi smisel za kulturo. Tu je ostal po sili prilik približno 13 let. Kako vesten in pošten je bil, kaže dejstvo, da v vsej svoji odvetniški karieri ni izgubil nobene pravde. To si je mogoče razlagati samo na ta način, da je sprejemal samo take sporne zadeve, kjer je lahko postavil po zakonu utemeljeni tožbeni zahtevek.

V tem času sta bili tudi četrta in peta Prešernova prošnja za samostojno advokaturu zavrjnjeni. Policija ga je namreč označila za »Freigeista«. Priznavali so mu sicer pravičnost, poštenost in strokovno usposobljenost, a vse drugo so označili kot negativno. To in še nekatere druge okolnosti zasebnega značaja so povzročile, da se je zopet umaknil iz poklicnega dela v pesniško ustvarjanje. Končno je zmagal s šesto prošnjo, ki je bila ugodno rešena, očitno po zaslugi razumnih in vplivnih mož, ki so mu bili naklonjeni. Dejstvo je, da je bil dunajski dvorni dekret o nastavitvi za odvetnika podpisan še preden sta prišla do besede bodisi celovški apela-cijski bodisi ljubljanski deželni predsednik. Imenovana dva sta zato iskala in zahtevala naknadno (podčrtano) policijske poizvedbe in poročilo. Dal ga je v odsotnosti policijskega direktorja, ki je bil Prešernov nasprotnik, njegov namestnik. Ta je bil po rodu Čeh in večletni pesnikov znanec. Zato je bilo poročilo ugodno in tako so Prešernu morali dati samostojno advokaturu v Kranju. Navsezadnje so bili še veseli, da so se ga znebili.

Z velikim navdušenjem je sprejel vest o imenovanju. Končno se je le uresničil njegov dolgoletni sen. Bilo je konec trdega dela za druge. Sedaj bo sam svoj gospodar. Čutil je že, kako bo razvil ideale, ki so prevevali njegov pravniški duh, prevzet s poklicno etiko.

Začel je z mladeniškim navdušenjem. Prvo leto je bil tako uspešen, da je poplačal vse dolgove. Zatem so se pa začele konfliktne situacije. V majhnem, provincialnem Kranju so se takrat prepletale in udarjale na dan energije mladega kapitalizma. Iz cehov se je razvijalo samostojno obrtništvo vseh vrst, porajale so se strojne industrije, pojavljali so se veleposestniki, prekupčevalci, itd. Temu prelivanju denarja in zakonitosti, po kateri je to šlo, pa spričo svojega značaja Prešeren ni bil kos. Tako je v nekaterih pravičah na ljubo bogatemu nasprotniku preje popustil, kot je to hotel in se nevarno približal takimenovanemu dvojnemu zastopstvu. Drugič se je zopet gnil do onemoglosti, ko je branil reveže pred birokrati in nasilneži. Postajal je nezadovoljen sam s seboj. Čutil je pomanjkanje gledališča, knjižnic, zlasti pa družbe izobraženih humanistov. Tako je začel samotariti in se pogrezati v brezbriznost, ki je zdrknila do obupa. Pravde je še vodil — a bolj površno in ne več z njemu lastno zavzetostjo. Zaslužek je postal tako skromen, da je komaj rinil naprej. To ga je prisililo, da je narekoval sodne vloge, še ko ga je bolezen priklenila na posteljo.

Pridružila se je smrt še zadnjega prijatelja in mecena Crobatha. Razživel se je le še ob dveh velikih pravičah upravnega značaja. Prvo je naperil v imenu vseh Kranjčanov proti tedanjemu kranjskemu dekanu. Petič se je glasil »ali so mu Kranjčani dolžni dajati desetino?« Drugo pa proti ljubljanskemu okrožnemu glavarju, ki je skoraj povzročil v Kranju krvoprelitje ob izbruhih revolucije. V obeh primerih je bil pripravljen iti skozi vse instance. Prvo pravdo je prehitela marčna revolucija, ki je pometla tudi s tlako in desetino. V drugi je še napravil priziv — a konca pravde ni dočakal. Z vsem ognjem je tudi sodeloval po revoluciji v peticiji kranjskih meščanov, naslovljeni na zadnje zborovanje kranjskih deželnih stanov. V njej so po Prešernovi zamisli zahtevali celo slovensko univerzo.

Vodenica, dedna bolezen Prešernovih, pa je neusmiljeno napredovala. In tako je duševno in telesno skrušen obležal za več mesecev. V tolažbo mu je bila misel, da je zasijala svoboda njegovemu in tudi drugim narodom.

Na smrtni postelji je prebiral sv. pismo in Tomaža Kempčana. Z Bogom spravljen je zatisnil svoje globoke, sive oči dne 8. februarja 1849. Nehal je nositi v prsih »al'pekkel al'nebo«.

Lik Prešerna kot praktičnega jurista v celoti še ni obdelan. Morda se bo le kdo našel, ki se bo posvetil tej težki, a hvaležni nalogi. Sicer je ohranjenih samo 13 sodnih in odvetniških spisov, vendar dovolj za poglobljen študij. Upajmo, da se bo to res zgodilo, zakaj šele takrat se bodo slovenski juristi primerno oddolžili velikemu Prešernu kot pravniku.

Župančič in Kominform

In smo žuboreli
o Titovi vojski
in Stalinovi
Rdeči armadi...

Oton Župančič, Val d'Oltra

Kdo je napisal najlepše prosovjetske verze v slovenski poeziji? Isti veliki Oton Župančič, ki je napisal najlepšo pogrebnico mrtvemu kralju Aleksandru in najlepšo molitev blejski Materi božji...

... Moskva sred kopnega prostranstva
široko razprostira čvrste roke,
zavedna sebe in svojega poslanstva
na krilu zbira vseh plemen otroke...
O mati novega rodu! V vrtežno
nam dobo točiš srčno kri in mleko ...

Spomladi 1948 pa je ta »mati« mislila svojo hčerko Jugoslavijo zadušiti. Manjkalo je še samo nekaj mesecev do javnega izbruha spora med KPJ in med KPSZ, do znamenite resolucije Kominforma.

Da se je Jugoslavija na notranji — recimo političski — ravni že pripravljala na spopad, je v Sloveniji na primer pokazal znani in še do danes deloma skrivnostni dachauski proces. A treba je bilo pripraviti tudi javno mnenje, za katero je bila Sovjetska zveza oboževana »mati«. Treba je bilo pripraviti na to ljudi, ki bi ob kritični uri vrgli na tehnično svojo ugledno besedo v prid Titu. In Josip Vidmar — za takšne posle karseda primeren človek, kakor je razvidno že iz Kocbekove TOVARIŠIJE — je dobil naročilo, naj pripelje Otona Župančiča na Brdo pri Kranju k maršalu Titu. Šlo je med drugim za pesnika, ki je bil napisal pesem POMLAD V OKTOBRU, polno mistične vere v Lenina, Stalina, »nov«, planet ki naj bi bil takrat skočil iz prejšnjega krvavega planeta ...

Josip Vidmar je ta obisk opisal v številki revije SODOBNOST, posvečeni Župančiču ob njegovi stletnici. S tem je napravil lepo uslugo kulturno-politični zgodovini, a medvedjo uslugo Župančičevemu političnemu ugledu. Velikega 70-letnega pesnika je novica o sporu med Partijama tako rekoč uničila. S tem je Župančič, ki se je marsikdaj oglasil kot prerok svojega naroda, dokazal, kako malo preroški je bil v politiki: še več, kako malo je razumel bistvo kategorije, ki se ji pravi politika.

Objavljamo zadevni odlomek iz SODOBNOSTI.

Naposled pa je prišlo leto 48. V zgodnjih pomladnih dneh so me obvestili o kominformovskih zapletih s centralnim komitejem sovjetske VKPb. Kakor dva tedna kasneje pa sem dobil poziv, naj pospremim Otona Župančiča k maršalu Titu na Brdo.

Tito naju je sprejel in je takoj začel govoriti o sporu, zaradi katerega naju je povabil. Moje stališče glede zadeve mu je bilo znano, želel pa je slišati tudi Župančičevo mnenje. Pričel je tedaj in govoril vidno prizadet, toda kakor da govori z nekom, ki so mu dejstva znana. Poudaril je, da je komunistična solidarnost eno, ne smemo pa dopustiti, da bi bile zaman vse naše žrtve za svobodo, ki je ne smemo dati za nekaj imaginarnega, kakršno je absolutno vodstvo enega človeka pa tudi ene države nad državami in narodi, o katerih ne more imeti jasnega poznavanja. Pa četudi apelirajo na nas v imenu komunizma. Župančič pa seveda ni imel pojma in je med njegovim pripovedovanjem malodane omedlel od začudenja in groze. Ko je Tito to opazil, me je vprašal, ali mu nisem še nič povedal o sporu. Rekel sem mu, da ne, ker res nisem imel naloga, pa tudi ne pravice, da bi to storil. Nato je začel maršal s podrobnejšim historiatom, Župančič pa je nevarno bledel in ko je Tito končal svoj zagovor za svojo in našo odločitev, pesnik ni mogel spregovoriti besede, tako zelo je bil poražen in pretresen. Temu se seveda ni čuditi. Kakor vsi mi, se je tudi on z vsem srcem oklenil misli o naši čim tesnejši naslonitvi na Sovjetsko zvezo, kar pa seveda ne bi smelo biti brezpogojno. Stalin pa je, kakor znano, zahteval ravno tako brezpogojno pokornost Moskvi, česar Župančič dotlej ni mogel vedeti in kar ga je nepopisno prizadelo in razočaralo. V svojem medvojnem delu je v pesmi Tja bomo našli pot oznanjal privrženost Moskvi in ob našem prihodu v Ljubljano je v svojem radijskem pozdravu v zadnjem stavku, ki sem ga tu že navedel, spet govoril o naši domovini, »zvezani za večno s Sovjetsko zvezo«, in še in še, kakor smo takrat mislili in govorili vsi. Zdaj pa nenadoma taka okrutna resnica iz ust prvega predstavnika našega osvobodilnega gibanja in prvega zaveznika Sovjetske zveze. Pretres je bil za tega, skoraj bi dejal, naivnega človeka, pretrd in njegova zgrajena in zvesta misel je težko dojela mračno kapricioznost samodržčeve politike, ki je hotela pomesti z vsem, za kar smo se bili in za kar so sto in stotisoči naših ljudi morali dati življenje. Na poti z Brda v Ljubljano je samo ječal in vzdihoval: »Strašno, strašno«. To je ponavljal in spet vzdihoval. Govoril sem mu, kar sem v tej zvezi govoril sam sebi in sem mu povedal o svoji odločitvi. Prikimal mi je, toda videl sem, da je vse to za tega visokega človeka nemara najstrašnejše razočaranje njegovega življenja, saj je pred kratkim doživel v svoji veri največje zmagoslavje, zdaj pa ga je ravno zaradi te vere zadel najhujši udarec in to komaj leto dni pred koncem njegovega najvišjim stvarjem zvestega življenja. Nikomur od nas takrat ni bilo dobro. Njemu je bilo strašno. Toda njegov slovenski in jugoslovanski patriotizem sta zmagala v njem.

MARTIN JEVNIKAR

MLADA SETEV

V jeseni 1945 so se po dolgih in težkih letih spet odprle slovenske šole v Trstu, Gorici in okolici, ne samo osnovne, ampak tudi srednje, nižje in višje. Učencev je bilo veliko, tudi zanimanja in navdušenja veliko, saj je bilo treba nadomestiti izgubljena leta. In tako se je med drugim porodila želja po skupnem tiskanem dijaškem listu.

V vseh časih in mestih je izdajala dijaška mladina svoje liste, pisane in tiskane, hotela je na dan s tem, kar je čutila v sebi. Dijaški listi so bili v slovenski preteklosti trojni. Ene je pisala in izdajala mladina sama (a malo časa) — najlepši primer so znamenite **Vaje**, ki so jih izdajali Erjavc, Jenko, Mandelc in sošolci. Druge so pisali odrasli za mladino, npr. **Mentor**, ki je izhajal med obema vojnoma v Šentvidu nad Lj. in pozneje v Ljubljani. Tretji so bili mešani, sodelovali in vodili so jih odrasli, pritegnili pa so tudi mladino. Za zgled bi lahko navedli **Vrtec**.

Prvi povojni tržaški in goriški dijaški list je bila **MLADA SETEV**, ki je začela izhajati 1. jan. 1946. Odgovorni urednik je bil sicer dr. Kazimir Humar iz Gorice, vendar je bilo pravo uredništvo v Trstu v rokah Petra Maljuca, kakor se je podpisoval prof. Jože Peterlin. Zaradi neurejenih povojnih razmer so se namreč vsi sodelavci podpisovali s psevdonimi. List je imel podnaslov »Glasilo dijaške mladine«, v drugem letniku »Neodvisna kulturno literarna revija«, v tretjem se je vrnil na prvotni naslov, v četrtem pa se je spremenil naslov v **SETEV**, glasilo slovenske mladine. Prvi letnik je izhajal vsakih 14 dni na osmih straneh in je dosegel 13 števil in 104 strani. Prvih deset števil je bilo natisnjenih v Gorici, ostale v Trstu (tiskarna Tenente).

V uvodu je Maljuc zapisal naslednje programske besede: »Mladi živimo v nov čas, iz ponižanja v vstajenje, iz teme, grenke, umazane preteklosti v veselo in svetlo bodočnost. V prihodnost brez sovraštva, zahrbtnosti in egoizma, v čas svobode duha in svobodnega osebnega prepričanja. V čas resnične in prave demokracije...«

In to so bili temelji Mlade setve. Urednik je v vsaki številki s pesniškimi besedami predstavil po eno slovensko pokrajino in jo približal mladim bralcem, ki zaradi predvojnih in vojnih let niso mogli potovati, da bi jih osebno spoznali. Majev (M. Jevnikar) je v razpravi **Primorska v slovenski kulturi** opisal primorske ustvarjalce od najstarejših časov do sodobnosti. Primorska je stopila v slovensko kulturo že v dobi prvih zapiskov (Starogorski rokopis iz 1494, Čedajski rokopis iz 1497 idr.), Trst je dal Trubarju misel, da bi pisal knjige, Primorska je dala nekaj najlepših ljudskih pesmi (npr. Lepa Vida), primorski kulturni delavci so bili v vseh dobah glasniki svojega ljudstva in so bogatili slovensko in evropsko kulturo. Andrej Judnič (Vinko Beličič) je prispeval dve pesmi in dve črtici, največ pesmi pa je napisala Trnček (Jolka Miličeva). Veliko pesmi in črtic so prispevali dijaki sami.

Precej sestavkov je napisal inž. Simon Kregar. Na splošno je bil prvi letnik razgiban in je našel odmev med dijaško mladino.

V drugem letniku je postala Mlada setev mesečnik in je dosegla deset števil (160 str.). Urejal jo je Peter Maljuc. V pesništvu je na prvem mestu V. Beličič, sledi mu Anton Novačan, ki je priobčil sedmi spev dvajsetih sonetov iz pesnitve **Peti evangelij**. Zvesta je ostala Miličeva, nov je Vladimir Kos, danes misijonar in pesnik v Tokiu. Med pripovedniki je najvidnejši Bine Šulinov (Zorko Simčič, danes v Argentini), ki je priobčil štiri »italijanske« novele, psihološko globoke in občutene. Po eno novelo imajo: V. Beličič, Zora Saksida iz Gorice, Karel Mauser iz Celovca in še nekateri. Metod Turnšek je priobčil odlomek svoje zgodovinske tragedije v verzih **Država med gorami**.

V tretjem letniku je prišlo do spremembe: odgovorno uredništvo je prevzel dr. Lojze Škerl in ga ohranil tudi v naslednjem letniku. Urednik je postal dijak Aldo Danev in ob podpori prof. Peterlina zbral okrog lista nekaj nadarjenih dijakov, ki so napolnili pet števil na 64 straneh. Največ pesmi je napisal urednik Aldo Danev sam, ki se je poskusil tudi v povesti **Junaki**. Sodelovali so še: Jolka Milič, V. Beličič, Metod Turnšek, ki je odkrival Beneško Slovenijo, Jurij Slama s črticami, Peter Flander idr. Uvedli so tudi Uganke in mreže.

»Prevzeli smo Mlado setev, ki naj bi postala spet dijaški list,« je zapisal urednik v uvodniku **Ob začetku**. Toda pokazalo se je, da bo list v tej obliki težko izhajal, saj je bilo že med prvo in drugo številko tri mesece presledka, majska in junijska št. pa sta izšli skupaj. Ni še bilo dovolj tradicije, dijaki sami niso znali organizirati sodelavcev, hoditi v tiskarno, opravljati korekture, skrbeti za prodajo in poravnavo stroškov. Tudi jim je bila »beseda še trda in neokretna«, kakor je zapisal urednik.

Četrty letnik je postal časnik na štirih straneh in z naslovom **SETEV**. Tiskali so ga spet v Gorici (Tiskarna Budin), podpisan je samo odgovorni urednik (dr. A. Škerl), urejal pa ga je spet J. Peterlin. List je bil s tem bolj dnevno aktualen, prinašal je sicer načelne članke, a tudi odmeve na dnevne dogodke, radijski program, kulturni koledarček, oceno knjig, drobna poročila pod naslovom **Naši razgledi** idr. V 3. št. je začel priobčevati v podlistku slikanico **Rokovnjači** Josipa Jurčiča in z ilustracijami akad. kiparja Franceta Goršeta.

V tej obliki je prišel list le do sedme številke (30. marca 1950) in ugasnil.

Mlada setev je v štirih letih zarezala globoke brazde, dijaški mladini pa je vlila samozavest, da je lahko nadejala delo v novem dijaškem listu — v Literarnih vajah — ki so začele izhajati takoj po prenehanju Mlade setve. Mlada setev je založila tudi nekaj leposlovnih knjig.

Ob našem kulturnem prazniku *Občni zbor Slovenske prosvete*

Člani p. d. Štandrež prejema nagrade »Mladi oder«

V okviru Prešernove proslave, ki jo vsako leto pripravljata Slovenska prosveta in Društvo slovenskih izobražencev v Trstu, se je ustalila lepa navada, da na tej prireditvi podeljujejo nekatere nagrade. Tako so tudi letos na proslavi, ki je bila v Peterlinovi dvorani preteklega 6. februarja, razdelili priznanja »Mladi oder« in razglasili izid literarnega natečaja Mladike za novele.

Priznanje »Mladi oder« so letos prejeli FULVIJA PREMOLIN za sodelovanje pri predstavi Sneguljčice v boljunskem Domu; KLARA ŠTURMAN, NADJA FABRIS, ALAR ŽERJAL in MARJAN KRAVOS za sodelovanje pri spevoigri Vasovalci, ki so jo pripravili v Marijinem domu v ulici Risorta v Trstu in MAJDA PAULIN, ADRIANA SATTler, MARKO BRAJNIK ter BOŽIDAR TABAJ za sodelovanje pri komediji Beneški trojčki v okviru društva Štandrež v Gorici.

Izid šestega literarnega natečaja Mladike je prebral Marij Maver. Letos sta na natečaj prispeli žal samo dve noveli. Komisija je podelila drugo nagrado noveli Rožni venec. Odločitev pa je tako utemeljila:

ROŽNI VENEC. Avtorica je s preprostim, a dovolj sočnim realizmom podala miselni in čustveni svet babi-

ce, ki ob srebrnem rožnem vencu podživi lep kos svojega življenja. Ob njej je nakazala izobraženo vnukinjo, ki nima več smisla za religiozne vrednote. Novela je prispela pod geslom Srečka, njena avtorica pa je TONČKA CURK.

Doslej so v okviru tega natečaja od leta 1973 do danes prejeli razne nagrade sledeči avtorji: Pavle Zidar in Milena Merlak (tri nagrade), Irena Žerjal, Majda Košuta in Tončka Curk (dve), po eno: Zora Tavčar, Janko Messner, Boris Pangerc in Saša Martelanc.

Na prireditvi, pri kateri so razdelili letošnje nagrade, so pri kulturnem delu sporeda sodelovali recitatorji Marija Besednjak, Anka Peterlin, Matejka Maver in Marjan Kravos, ki so recitali iz Prešernovih del. Izviren slavnostni govor o Prešernovem človeškem liku in o njegovi odvetniški praksi je imel dr. Bogo Senčar, mladinski zbor pa je pod vodstvom Tomaža Simčiča zapel nekaj pesmi in zaključil proslavo s Prešernovo Zdravljico.

† Dr. LAMBERT MERMOLJA

V Gorici je 9. januarja umrl ugledni goriški zobozdravnik dr. Lambert Mermolja. Star je bil 74 let.

Slovenska prosveta v Trstu je imela 21. februarja svoj redni občni zbor, na katerem so člani osrednjega odbora in pridruženih prosvetnih društev podali obračun o enoletnem delovanju ter program za nadaljnje delo na prosvetnem področju na Tržaškem. Predsednik in drugi člani odbora ter referenti so poročali o pobudah, ki so jih uresničili v preteklem letu, še zlasti pa o delovanju Društva slovenskih izobražencev in Slovenskega kulturnega kluba, ki združuje dijaško mladino. Poleg tega pa je bila predmet razprave tudi revija Mladika, ki izhaja pod okriljem Slovenske prosvete. Predstavniki nekaterih krajevnih društev so poročali o lastnem delu, na dan pa so prišli zlasti še razni problemi, ki otežkočajo boljše uveljavitev prosvetno-kulturnega dela v slovenski javnosti in aktivnejšo prisotnost slovenskih društev. Objektivne težave povzročajo pomanjkanje gmotnih sredstev, predvsem pa vse bolj opazno usihanje kadrov.

V razpravi so se dotaknili tudi vrste pobud, ki bi jih morali izvesti v novi sezoni, seveda upoštevajoč upadanje podpor iz javnih skladov, ki so že dolgo nespremenjene.

Sledile so volitve. V ožji odbor so bili izvoljeni Marij Maver, Sergij Pahor, Edi Žerjal, Danilo Pertot, dr. Bogo Senčar, Saša Martelanc, Klara Šturman, Silvester Metlika, Marija Besednjak in Rudi Košuta. V nadzorni odbor so izvolili dr. Franca Mljača, dr. Zorka Hareja in Elo Beličič. V razsodišče pa so bili potrjeni dr. Drago Štoka, prof. Maks Šah in Peter Šorli.

KOROŠKA

V drugi polovici februarja sta bili v Celovcu dve pomembni slovenski prireditvi. Od 16. do 18. februarja so se tam odvijali 9. koroški kulturni dnevi, posvečeni tokrat šolskim vprašanjem. V nedeljo, 26. februarja, pa je bil osrednji koncert Koroška poje, na katerem je nastopilo preko dvajset ansamblov.

4. februarja je praznoval petdesetletnico koroški pesnik in učitelj na Obirskem Valentin Polanšek. Rodil se je v Železni Kapli. Pred leti je bil gost DSI v Trstu, kjer so mu podelili literarno nagrado Vstajenje.

SLOVENSKA CERKEV

V Trstu se zadnje čase spleta diiskusija o tem, ali naj Slovenci sezidamo v središču mesta »svojo« cerkev ali ne. O tem je že nekajkrat pisal tudi tednik Katoliški glas. Nekateri se nad to mislijo ogrevajo v prepričanju, da bo pastoralno delo med slovenskimi verniki potem steklo veliko lažje. Drugi pa spet menijo, da tak materialni objekt ni potreben, da je cerkvá v Trstu že tako in tako dovolj in da je nesmiselno žrtvovati velika denarna sredstva v ta namen. Nevarnost je tudi, da bi se z novo cerkvijo Slovenci v mestu odpovedali bogoslužju v raznih mestnih župnijah in da bi hoteli vsó pozornost osredotočiti v »središče«, kamor pa morda marsikoga ne bi pritegnili.

GOGOLJEVA ENODEJANKA »SNUBAČ«

Skupina mladih je pod okriljem Marijinega doma v ulici Risorta v Trstu pripravila lani spevoigro Vasovalci, s katero je gostovala tudi na drugih odrih. Letos so v pustnem času naštudirali v režiji Stane Oficija Gogoljevo enodejanko Snubač. Na sliki od leve Marko Kandut, Marjan Kravos in Nadja Magajna

IZ DELOVANJA DRUŠTVA SLOVENSKIH IZOBRAŽENCEV

V prostorih Slovenske prosvete se redno nadaljuje živahna dejavnost, ki jo pripravljata predvsem Društvo slovenskih izobražencev ob ponedeljkih in Slovenski kulturni klub ob sobotah zvečer. O nekaterih dogodkih poročamo na drugih mestih. Tu bi le zaradi kronike zabeležili še dve izjemni srečanju: predavanje dr. Maksimilijana Jezernika iz Rima o sodobni misijonski problematiki in razgovor o delu Goriške Mohorjeve družbe, pri katerem so sodelovali (na fotografiji od leve) prof. Marija Češut, dr. Jožko Markuža, dr. Lojze Škerl, pisateljica Zora Saksida in prof. Verena Koršič

† Dr. JOŽE VRTOVEC

V Gorici je 20. januarja umrl primarij tamkajšnje psihiatrične bolnišnice dr. Jože Vrtovec. Star je bil 78 let. Doma z Vipavskega, se je moral pred fašizmom umakniti v Jugoslavijo.

Dr. RAJKO LOŽAR **70-LETNIK**

29. avgusta je v ZDA praznoval 70-letnico dr. Rajko Ložar, arheolog in umetnostni zgodovinar. Pred vojno je bil kurator in knjižničar na oddelku za arheologijo v Narodnem muzeju in ravnatelj Etnografskega muzeja v Ljubljani. Po vojni je nekaj let poučeval v slovenskih šolah na Koroškem, zdaj pa živi v ZDA.

LETOŠNJE PREŠERNOVE NAGRADE

Prešernove nagrade so na predvečer slovenskega kulturnega praznika podelili Antonu INGOLIČU, Ladku KOROŠCU, Kajetanu KOVIČU, Nikolaju OMERZI, Edu RAVNIKARJU ter bratoma Nandetu in Dragu VIDMAR. Nagradi iz Prešernovega sklada pa sta med drugimi prejela Tržačan Miroslav Košuta in Korošec Janko Messner.

Dr. STOJAN BRAJŠA **90-LETNIK**

Zadnje dni januarja je v Podgori pri Gorici dopolnil 90 let znani in ugledni pravnik dr. Stojan Brajša. Po rodu Istran, se je po zadnji vojni dokončno naselil v Gorici. Dr. Brajša je dosleden kristjan, napisal je več samostojnih knjižnih del, mnogo je tudi predaval slovenskim izobražencem v Trstu in Gorici. Kljub visoki starosti je še vedno svez in bister ter človeško očarljiv.

O NARAVI IN ČLOVEKU

O jeziku čebel, o tem, kako izvidniška čebela s plesom sporoča sovrstnicam, kako daleč, v kateri smeri in kolikšno je najdišče paše, ne primanjkuje podatkov in opisov, namenjenih tudi nam, širšemu občinstvu. Manj znano, a od strokovnjakov prav tako preizkušeno, je dejstvo, da se ta jezik deli v narečja, ČEBELJA NAREČJA.

Primer: če se paša nahaja 300 metrov daleč, bo nemška čebela to sporočila s tem, da se bo zavrtela 30-krat na minuto; italijanska samo 26-krat. Če bosta ena kot druga tako sporočali svojim, bo sporazumevanje obakrat enako dobro. Kaj pa če italijansko čebelo vtaknemo v panj nemških čebel? (Tega ne smemo storiti kar tako, ker bi jo slednje ubile; treba je ravnati previdno in vrinjenko zavarovati s posebno kletko; po nekaj dneh bo gostja vsrkala vase vonj gostiteljic in bo odtlej enakopravno sprejeta mednje.). Poročilo »Italijanke« bodo »Nemke« slabo razumele in šle po hrano dosti bolj daleč, kot je v resnici.

V Zahodni Afriki živi plemo RIBIČEV BREZ TRNKA IN MREŽ. Namesto obeh pripomočkov uporabljajo njegovi člani posebno glasbilo, imenovano »cotio-cotio«, katerega zvoki privabljajo ribe v takem številu, da si jih ribiči - muzikanti utegnejo še dobro ogledati in izbrati, preden katero harpunajo.

Med drugimi plemeni spet obstaja poklic, ki si ga vsa naša visoko specializirana in razvejana družba ne more privoščiti: posnemovalec živalskih glasov. Slutimo, da pri plemenu, navezanem na naravo in od nje popolnoma odvisnem glede hrane, pride pripadnik tega poklica po ugledu takoj za poglavarjem, čarovnikom in vračem.

Kot primer NEMOGOČEGA večkrat navajajo tole: opici prepustiš pisalni stroj v pričakovanju, da ti brez napake natipka celotro Božansko komedijo. In vendar absolutna nemogočnost niti to ni! Če daš namreč opici neskončno časa na razpolago — in to je dokazano! — bo (poleg nešteti stvartev tipa »čl A,zc!bkaab'v'g) prej ali slej (točneje: njena naslednica po milijardah in milijardah... let) le natipkala celotno Božansko komedijo brez napake! In to poljubno mnogo krat! In ne samo Božansko komedijo, vsa dotlej napisana dela v vseh jezikih in vsa dela v vseh jezikih, ki morajo šele nastati (dela in jeziki)! In to v poljubnem, naprej predpisanem vrstnem redu!

Neresni predlog, da bi na ta način opice umetniško zaposlili, je že iz ekonomskih razlogov odpadel. Ceneje je namreč metati kovanec ali se zateči k računalniku. Z dogovorom, da pomeni grb na kovancu piko (.), številka pa črtico (-) (pri računalniku lahko slučajno številu piko, sodo slučajno številu črtico), sestavimo vse črke Morsejeve abecede, z njimi pa navsezadnje vse tekste.

Če ste kdaj v zadregi, kaj bi počeli, poskusite s kovancem priti vsaj do Vrbe! Skromno pripominjam, da se mi je v tisoč »metih« že posrečilo zaporedje: ---...-.-. (beri: O Vr.!).

Česa vsega ne zasledimo v ŽIVALSKEM SVETU? In vendar pri vsej iznajdljivosti pri napadanju in prebrisanosti v obrambi (spomnimo se samo na zaščitne in svarilne barve!) nečesa še niso opazili: mačke, preoblečene v miško (z namenom, da bi jo lažje ulovila).

Razlaga je enostavna. Tako preoblečena mačka bi si sicer pridobila zaupanje miši, obenem pa bi se ji povečala nevarnost s strani drugih mačk.

Če pa je tako, smo do sosa- novalcev planeta krivični, ko pravimo »volk, preoblečen v jagnje«. Bolj preprosto in bolj pošteno bi se moral rek glasiti »človek, preoblečen v človeka«.

Med ptičje je običajno samica tista, ki izbira, ne samec. KAKŠEN MORA BITI ŽENIN? Čim bolj pisano perje mora imeti in čim lepši glas. Obe lastnosti preideta na potomstvo.

Ker se torej preferenčno mncžijo lepi in blagozvočni in ker se oboje deduje, bi potemtakem vsakotero ptičje pokolenje moralo biti bolj od prejšnjega obdarovano z lepotami?

Ni nujno. Bolj pisano perje in lepši glas tudi bolj privabita ujede. Te zmanjšajo število »lepotcev« in tako pride tudi tukaj — kot povsod — do ravnotežja.

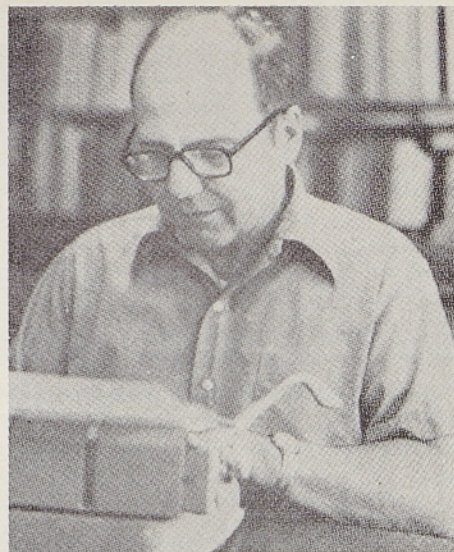
Smeh me posili vsakokrat, ko se domislim ilustracije stare izdaje JULESA VERNA Potovanja na Luno. Mogoče ducat napak iz nje udarja v oko (nekatero med njimi so take vrste, da človeku vsiljujejo domnevo, da ni nerodni ilustrator sploh prebral dela, ki ga je tako neveščje ilustriral).

Vesoljska ladjica je v dobri veri podobna salonu. Stene krasijo prava okna in ta okna zaljšajo lične zavesice! Na sredi je miza s kozarci in steklenico (kaj ni revež vedel, da je v breztežnem prostoru izprazniti steklenico nemogoč problem?). Tudi gorilnik v kotu je popolnoma odveč, saj ne more služiti koristnemu namenu. Da bi si astronaut na njem segrel vodo za juho ali čaj? Kje neki! Do konvekcijskih tokov, ki so za kaj takega potrebni, v stanju breztežnosti sploh ne more priti.

Še enkrat poudarjam, da je napak v tekstu dosti, a dosti manj kot na slikah.

Slovenska prisotnost v ZDA

Prof. Edi Gobec

Točno pred enim letom smo v *Mladiki* objavili razgovor s profesorjem Radom Lenčkom, ki poučuje na Kolumbijski univerzi v New Yorku. Ob 200-letnici Združenih držav Amerike smo hoteli pokazati na slovensko prisotnost v Ameriki in na probleme naših rojakov tam. V razgovoru, ki je prinesel več zanimivih misli, se je dr. Lenček izrazil o delu Slovenskega raziskovalnega inštituta, ki ga vodi univ. prof. Edi Gobec. O tej Lenčkovi sodbi in o odnosu med profesorjema in njunima ustanovama se je v zdromskem časopisju in javnem mnenju razvila polemika. *Mladika* kot zamejska revija sicer ne more biti mesto za medsebojne polemike ameriških Slovencev, ker pa se je stvar nehote sprožila pri nas, radi objavljamo pojasnilo dr. Gobca, ki je sicer neobičajno dolgo in podrobno, vsebuje pa poleg polemike več zanimivih podatkov.

Ur.

Čeprav sem dobil več pozivov iz Evrope, Amerike, Brazilije in drugih držav, naj vendar odgovorim g. dr. Radu Lenčku na njegovo kritično pisanje v *Mladiki* (1977, številki 2-3) in čeprav mi je tudi uredništvo prijazno sporočilo, da naše delo pozna in spoštuje in bo z veseljem objavilo kratek odgovor, sem bil ves čas tako prezasut z resnejšim delom, da nisem utegnil odgovarjati. Če bi preveliko popuščanje ne škodovalo našemu delu, bi dosti raje o tem molčal. A saj veste, kako je: imamo junake, ki se sto zvezanih ne bojijo in bolj ko se jim človek pusti, bolj postajajo korajžni in več krivic in škode napravijo. Zato se mi zdi, da končno le moram odgovoriti, ne zaradi krivice, ki jo g. Lenček in podobni delajo meni osebno, ampak zato, da med nepoučenimi ne bi trpelo delo našega inštituta.

Rekel bi v tej zvezi le, da z izjemo finančnih težav, ki jih zame, a ne zase, omenja g. Lenček, Lenčkovo pisanje o našem delu oziroma »nedelu« predstavljata vedno ravno nasprotje resničnega stanja. Tu vidim le dve možnosti: ali dr. Lenček slovenskega tiska sploh ne čita in je o slovenskem žitju in bitju manj poučen kot vsak povprečen zaveden Slovenec in bi bilo v tem slučaju bolje, da bi molčal; ali pa tisku vsaj malo sledi in mu je torej resnica dobro znana, a jo vedoma in namerno prikriva, da bi tako toliko bolj zablestelo njegovo osebno poslanstvo

in poslanstvo njegove družbe Society for Slovene Studies, o čemer se je v *Mladiki* tako optimistično razpisal. Niti ena niti druga možnost bi ne bila nobenemu slovenskemu intelektualcu v čast. Se o naših raziskavah v Ameriki res **prav nič** ne sliši, kot trdi dr. Lenček?

Res je sicer, da sta nam že od konca leta 1974 dva slovenska ameriška lista neprodušno zaprta — takrat je namreč ameriška vlada prvič odobrila finančne podpore za izseljenske študije in so se nekateri profesorji ruščine ali ekonomije s pomočjo strankine cenzure za nas in propagande zase čez noč prelevili v strokovnjake za izseljenske študije in doprinos. A res je tudi, da je velika večina slovenskih ameriških listov (*Ave Maria*, *Prosveta*, *Nova Doba*, *Zarja*, *Fraternal Voice*, *Our Voice*) bolj ali manj zvesto poročala o sadovih naših raziskav. O naših predavanjih, razstavah in publikacijah pa so poleg slovenskih ameriških listov poročali tudi naši listi v Kanadi, Avstraliji in delno v zamejstvu (*Naš Tednik*, *Gospodarstvo*, *Katoliški glas*) in v Sloveniji (*Delo*, *Družina*, *Rodna Gruda*, itd.). Naše razprave so objavili tudi ameriški in mednarodni časopisi, revije in bilteni, o naših predavanjih in razstavah širom Amerike pa je pisalo tudi ameriško časopisje v skupni nakladi več milijonov. Poleg razstav in predavanj, ki se niso vršila v majhnih najetih sobah, kjer bi pečica gospodov govorila sama sebi (kot so o nekem Lenčkovem »znanstvenem srečanju« pisali »Odmevi iz Osme«), ampak v glavnem v polnih univerzitetnih, muzejskih in drugih dvoranah, je po našem gradivu pripravila programe o slovenskem doprinosu Ameriki tudi vrsta radijskih postaj, kar dvakrat pa je o slovenskem doprinosu in našem delu pisal tudi »Bicentennial Times« — uradno glasilo ameriške vlade za proslavitev 200-letnice — ki je ponesel dober (in edini) glas o Slovencih v sleherno ameriško naselbino.

Ne vem, če tiska Society, ki ima okrog 110 članov, svoj Newsletter v 200 ali morda celo v 500 izvodih, vem pa, da smo mi tiskali svoje o slovenskem doprinosu Ameriki v skupni nakladi nad 20.000 izvodov in nam je ob stalnem povpraševanju zaloga spet pošla, medtem ko tiskamo sedanjo številko o slovenski dediščini v 10.000 izvodih in upamo, da bodo spet potrebni ponatisi.

Ko smo imeli celomesečno razstavo v Clevelandski javni knjižnici prav v središču mesta, je vodstvo knjižnice več osebam — med njimi tudi prof. Felicijanu — izjavilo, da so upali, da bo nekaj takega imela vsaka narodnost, pripravljene smo bili pa edino Slovenci. Marsikatera druga narodnost podpira svoje inštitute z milijonskimi skladi, medtem ko smo se morali mi boriti s cenzuro in poleni. A glejte, prišli so nam na pomoč ameriški listi, ki so samo za razstavo dosegli nad milijon čitateljev, tako da so jo v krasnem številu obiskali Slovenci ne le iz Clevelanda, ampak celo iz drugih držav, pa tudi številni Amerikanci.

Tu so obiskovalci občudovali knjige od Baragovega slikarja in Smolnikarjevih Spominov do Potočnikovih Vesoljskih poletov; umetnost od prvega kipa predsednika Lincoln do karikatur v ameriških filmih; slike letalstva od prvega Stuparjevega modela do Kisovčevega rotafix izuma; slovenske avtomobile od prvega iz leta 1901, ko še ni obstajala Fordova družba, do avtomobila bodočnosti na svetovni razstavi v New Yorku; škofe od Slatkonje na Dunaju do Rauscha v Washingtonu; slike po Slovencih ali Sloveniji imenovanih krajev, ulic, gora, jezer, parkov in pokrajin ne le v Ameriki, ampak po vsem svetu (kjer nas danes Lenčkov Newsletter poziva, da je treba »začeti z zbiranjem«, kot dela isto pri bibliografijah, čeprav je dvomljivo, da bo kdaj njegova Society, vključevanju časopisnih člankov, zbrala le en odstotek tega, kar naš inštitut že zdavnaj ima); učenjake od Tomaža Celjskega, Miklošiča in Pregla do Mraka, Nielsena in Peterlina; slike slovenskih admiralov v Avstriji, Nemčiji, na Švedskem in v Ameriki, skupaj s slikami plavajoče bolnišnice v Vietnamu, najmodernejše nuklearne podmornice in največje ladje na svetu, ki so jim poveljevali ameriški Slovenci; in slike in modele palač, nebotičnikov, spomenikov in stadionov, ki so jih po vsem svetu zgradili slovenski arhitekti, ki so v omenim le drobec z razstav, ki so v Clevelandu, Texasu, Michiganu, Pennsylvaniji, Illinoisu ali Kanadi presenetile in navdušile ne le vsakega zavednega Slovenca, ampak tudi številne drugorodce. Dr. Anton Peterlin nam je ob obisku izjavil: »Mislil, da opravljate najkoristnejše delo v vsem izseljenstvu.« Msgr. Vilko Fajdiga, ki si je tudi ogledal naše arhive, pa je zapisal: »Tudi če bi Vas pikalo tisoč komarjev — Vi s tem prepotrebno delom ne smete odnehati!«

S podobnim prezirom do našega dela in do resnice, kot g. Lenček trdi, da se o naših raziskavah v Ameriki

Na levi slovenski priseljenec Maks Stupar, oče masovne proizvodnje letal, na desni Aleksander Papež (Papesh), najpomembnejši graditelj stadionov v Ameriki

sploh nič ne sliši, ponavlja tudi priljubljeno strankarsko cvetko, da delam sam, čeprav dobro ve, da ne piše resnice. Kaj je resnica?

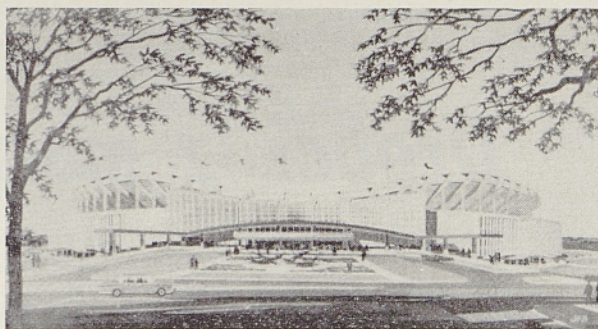
Čeprav sem v slovenska raziskovanja vložil domala ves svoj prosti čas in nad 30.000 dolarjev iz svojega žepa skozi več kot 26 let, sem vedno poudarjal, da uspeh našega dela zavisi predvsem od sodelovanja zavednih rojakov po vsem svetu. Naš inštitut ima nad 60 rednih sodelavcev (associates) in več sto priložnostnih pomočnikov (assistants) po številnih državah sveta, poleg nad 30 uglednih zaupnikov, nad 60 predstavnikov vodilnih slovenskih organizacij, nad 50 častnih članov (s pred kratkim umrlim bivšim ameriškim podpredsednikom Humphreyem na čelu), mednarodni posvetovalni odbor strokovnjakov (katerega člani pred izdajo kritično prečitajo naše važnejše publikacije in jih navadno lepo priporočijo tuji publiki) in več sto rednih in podpornih članov. Prav danes, ko to pišem, sta pristopila spet dva nova člana: bivši Fullbrightov učenjak in preprosta slovenska gospodinja, oba z izjavami, da hočeta nekaj doprinesiti k uspehu našega dela. Ko ljudje vidijo naše razstave, poslušajo naša predavanja, gledajo čudovite slovenske podvige na skioptičnih predstavah, aličitajo naše publikacije, se nam res ni treba več bati, da bi nas prezir dr. Lenčeva in podobnih tekmecev, ki govorijo o svojem poslanstvu na področju slovenskih izseljenških študij in doprinos a šele, odkar je vlada razpisala podpore, zlomil ali omajal. Ljudje imajo svoj razum in mnogi še vedno imajo tudi srčno kulturo, ki je več vredna kot vsak doktorat.

Ali pogledjmo mojo »osamljenost« z druge strani: pisec prvega članka v isti Mladiki, g. Lev Detela, je že vrsto let eden naših treh požrtvovalnih sodelavcev na Dunaju; pri naši prvi knjigi Učbenika slovenskega jezika, ki jo uporabljajo slovenski tečaji in samouki v Ameriki, Kanadi in Avstraliji, smo sodelovali trije; pri drugem učbeniku štirje; pri angleški Antologiji slovenske ameriške književnosti je sodelovalo nad 40 pisateljev, umetnikov, prevajalcev in svetovalcev; pri naših knjigah o clevelandskih Slovencih, katerih prvi dve sta že stavljeni v Celovcu, je sodelovalo nad 30 oseb; pri knjigi čtiva o ameriških Slovencih, ki je tudi večji del že stavljen, pa nad 70. Naj vsak čitatelj sam presodi, kako verodostojen je g. Lenček, ko trdi, da delam sam.

Končno mi g. Lenček stavi za zgled g. Bonuttija in druge pisce, ki baje pišejo knjigo o Slovencih v Ameriki. Tudi tu mrgoli netočnosti. Vladne podpore ni dobila clevelandska državna univerza, kot pravi g. Lenček, ampak clevelandski šolski odbor, ki je politično telo, temu pa so se nekateri nestrokovnjaki predstavili za strokovnjake in prevzeli 170.000 dolarjev z objubo, da bodo do konca poletja 1975 izdali 20 monografij o clevelandskih izseljenških skupinah, med katerimi bo tudi ena o Slovencih. V resnici pa so izdali do takrat od teh napovedanih 20 le eno razmnoženo, 184 strani obsegajočo izseljenško bibliografijo, kjer je bil naveden dr. Bonutti kot urednik in prodajalec in prof. Wynar kot avtor, pozabili pa so povedati, da sva moja asistentka in jaz delala na bibliografiji vse leto in potem sprejela prof. Wynarja kot enega treh soavtorjev in mu izročila gradivo po sporazumu, da bomo vrstni red avtorjev določili pred tiskom, ko bo znan relativen prispevek vsakega avtorja. Sam sem že leta 1974 končal krajšo (okrog 200 strani) monografijo o cle-

velandskih Slovincih, ki so jo med drugimi ugodno ocenili predsednik clevelandske univerze dr. Enarson, bivši podpredsednik Humphrey in takratni guverner države Ohio, Gilligan. Ker sem videl prerivanje okrog denarja, sem to našo monografijo povsem zastoj ponudil šolskemu odboru, da bi bili Slovinci, ki smo takrat edini že imeli rokopis, lepo zastopani. Ob cenzuri in s pomočjo nekaj oseb, ki so si potem delile položaje, je ta program prevzel g. Bonutti, ki je brez odobritve slovenske skupnosti določil za urednika slovenske monografije svojega prijatelja, pomožnega profesorja ruščine, ki že od leta 1966 dalje neuspešno poskuša končati svoje disertacije o Tolstoju in seveda ne pozna slovenske izseljenske zgodovine. O slovenski literaturi naj bi bila pisala tu rojena Slovenka, ki je ravno začela obiskovati začetniški tečaj slovenščine pri moji ženi. Dr. Velikonja naj bi napisal uvod, a ker niso drugi napisali svojih poglavij, ni imel kaj »uvajati«. Prof. Novak, ki ga spoštujem, naj bi bil napisal poglavje o slovenski zgodovini, pa je sodelovanje odklonil, ko je zvedel, da so vodniki tega programa potrošili vladni in še dodatni fondacijski denar tako, da sploh niso mogli izdati resnične knjige, kot bi izgledalo iz propagandističnih in Lenčkovih poročil, ampak navadno šapirografirano izdajo o clevelandskih Slovincih, okrog 200 strani, v 500 izvodih za šolsko mladino. Toda tudi te šapirografirane izdaje še vedno nikjer ni in smo Slovinci vključ v visoki vladni in ameriški fondacijski podpori ostali praznih rok.

Clevelandska monografija je le en primer, koliko škode lahko napravijo Slovincem razne nekvalificirane osebe na področjih, kjer nimajo niti znanja, niti srca. Ko me je g. Bonutti brez pojasnila »zamenjal« na televiziji, kamor sem bil prvi povabljen, sem vendar ustregel njegovi prošnji in mu pripravil rezumé in slike, ko je obljubil, da bo našemu inštitutu zadolženost za gradivo javno priznal, česar seveda ni nikdar storil. Na televiziji je pa vseeno govoril, da smo bili Slovinci do druge svetovne vojne sami revni delavci (humble laborers only). Mi pa smo mislili na slovenske učenjake v Ameriki pred skoraj 300 leti in na očeta masovne produkcije v ameriškem letalstvu ali na clevelandske slovenske izumitelje, kar vse bi bili lahko predstavili v besedi in sliki na televiziji, če bi ne bilo tistih ostrih in krutih komolcev, ki so jih ob cenzuri za nas tako toplo pozdravljali strankini strategji in uredniki. Podobno je dr. Winner na Lenček-Bonuttijevem »znanstvenem srečanju« v Clevelandu razodela poslušalcem, da je bilo leta 1940 v vsej Ameriki samo 76.000 Slovencev in je ni nobeden teh novih »strokovnjakov« popravil, da jih je skoraj toliko samo v Slovenski narodni podpori enoti. Finančno podporo za študij clevelandskih »mestnih vaščanov« je pa po svoji lastni izjavi dobila gospa Winner, ki ne zna niti slovensko, šele ko je obljubila, da ne bo pisala o slovenskih uspehih, ampak predvsem o problemih preprostih vaščanov v velemestu, kar naj bi seveda utrdilo priljubljeni anglosaški stereotip o priseljenskih nerodah v Ameriki. Tudi ona je že o prvem obisku Clevelanda prišla po gradivo k nam, rekoč, da je bilo, kar je dobila od drugih, povsem neuporabno in smo ji dali več knjig in razprav in celoten še neobjavljen rokopis o clevelandskih Slovincih, ko je podpisala, da bo uporabo vedno priznala in obljubila, da ne bo snovi porabila v sodelovanju z našimi tekmeči in očitkarji. V Mladiki sem prvič zvedel, da pripravlja svoje delo v okvi-

Sloviti R. Kennedyjev stadion v Washingtonu, D.C. (Papež)

ru Lenčkove Society, le to naši očitkarji vedno pozabijo povedati, v čigavem »okviru« dobijo uporabno gradivo.

Sicer je pa tudi ob vsenarnodnem simpoziju o ameriških izseljenskih literaturah Lenčkova družba Slovence gladko prepustila Hrvatu dr. Anzuloviču, ki bi jih naj vključil kar v jugoslovansko literaturo v Ameriki, za gradivo pa ga je g. Lenček spet napotil k meni, ker ga pač nihče v vsej njegovi družbi ni imel. Le tega ni g. Lenček vedel, da je naš inštitut že pred sprejemom dr. Anzulovičeve prošnje pri ameriškem vodstvu izposloval samostojno predavanje o slovenski ameriški literaturi, tritedensko samostojno razstavo v univerzitetnem muzeju v Texasu in še samostojno poglavje o slovenski izseljenski književnosti v zajetni ameriški knjigi o ameriških izseljenskih literaturah. Trenuto pa se naš inštitut bori, da bi rešil situacijo pri harvardski izseljenski enciklopediji, kjer je »nekdo« priporočil odbornika dr. Lenčkove družbe, čeprav je slednji izgubil službo zaradi sterilnosti na področju raziskovanj in publikacij. Ker je Slovence predstavil v svojem rokopisu kot narod pastirjev, brez enega samega pomembnega izumitelja, arhitekta, industrijalca ali podjetnika, smo predlagali, naj ta revež obdrži denar in tudi soavtorstvo, mi pa bi zastoj napisali močan dokumentiran pregled slovenske ameriške zgodovine in doprinosa Slovencev Ameriki. Če nam ne uspe, bo študente in druge spet sram ob misli, kako šibek je naš narod; če nam uspe, se bo ob pregledu čudovitega doprinosa Slovencev spet znatno dvignil slovenski ugled in ponos.

Kot da bi vse to ne bilo dovolj, se je Bonuttijeva »fondacija« (ki vsaj na papirju točko za točko ponavlja program ustanovne listine našega inštituta, le da potem poudari še zbiranje finančnih sredstev v imenu slovenskih raziskovanj, vzgoje, publikacij in dediščine) s pomočjo bivšega clevelandskega župana Perka končno ponudila, da bo v jeseni leta 1978 priredila razstavo o clevelandskih Slovincih v Ljubljani. Ameriška Domovina, katere urednik in lastnik je postal dr. Bonuttijev zaupnik in nam odtlej dalje več ne objavlja člankov, je dne 20. januarja 1978 objavila poziv Bonuttijeve »fondacije«, naj ljudje prinesejo ali pošljejo gradivo za to razstavo advokatu Ronaldu Susterju, ki je v preteklosti neuspešno kandidiral za sodnika, pa ima seveda rad svoje ime v časopisih. Le kaj bodo ti ljudje, ki jih leta in leta ni bilo na slovenske prireditve in niso nikdar preučevali slovenske izseljenske zgodovine in začenjajo zbirati gradivo šele danes, zbrali o Slovincih v Ameriki, si lahko vsakdo misli. Toda njihova glavna

(Dalje na 3. strani platnic)

Drobcji iz manjšinskega sveta

7. NAVAJANJE PRIMEROV

V vprašalniku, ki ga je med raziskavo razposlal državam in meddržavnim zvezam posebni poročevalec Podkomisije za boj proti diskriminacijam in za zaščito manjšin prof. Francesco Capotorti, so tudi podrobna vprašanja o položaju etničnih, verskih in jezikovnih manjšin v posameznih državah. To gradivo je uporabil pisec za četrto poglavje študije (E/CN.4/Sub.2/384/Add.4, 9. junij 1977, 148 str.). V njem obravnava izvajanje načel, ki izhajajo iz 27. člena pakta o državljskih in političnih pravicah. Gre za uživanje lastne kulture etničnih manjšin, izpovedovanje in izražanje lastne vere verskih manjšin ter uporabo lastnega jezika jezikovnih manjšin. Ta tri področja prikazuje ločeno, čeprav sam pripominja, da meje niso jasne, posebno med kulturnimi in jezikovnimi pravicami.

To je najdaljše poglavje razprave, nemogoče pa ga je obnavljati, ker je v njem cela kopica podrobnih podatkov. Z njimi ne misli avtor naštevati vseh zakonodajnih in drugačnih posegov na manjšinskem področju, saj manjkajo točne navedbe, predvsem pa so velika nesorazmerja, kar je, se zdi, v prvi vrsti odvisno od prizadevnosti držav pri odgovarjanju na vprašanja. Tako je na primer Jugoslavija gotovo podrobno opisovala svoj položaj, ker je prav velikokrat omenjena. Tako tudi Avstrija. Precej manj Italija. Vsekakor nastopata na več mestih tudi slovenski manjšini v Avstriji in Italiji. Seveda je treba spet spomniti, da gre za uradne odgovore držav, zato so precej rožnati in tudi netočni. Stališča manjšin nikjer ne pridejo do izraza, prav tako ne mednarodne manjšinske zveze, manjšinska konferenca v Trstu in podobno.

Poglavje torej podaja primere, kako se dejansko uresničujejo (oz. ne uresničujejo) načela 27. člena. Prof. Capotorti ob tem kaže na področja, kjer so posegi potrebni in kjer je manjšina občutljiva. Razpon posegov je zelo pisan, kar pa samo po sebi še ne pomeni, da je to krivično. Obsojati je treba razlikovanje pri postopanju z različnimi manjšinami, priznati pa je treba, da je ravno načelo dejanske enakopravnosti naperjeno proti posploševanju in izenačevanju. Različne razmere, različna politična zrelost, različna preteklost včasih narekujejo manjšinam zahteve po različnih ukrepih, ki pa morajo vsi stremeti k dejanski enakopravnosti. Dovolj je, da pomislimo na zahteve v šolstvu pri nas in na Koroškem.

Razdelek o pravicah etničnih manjšin, da uživajo svojo kulturo, posebej obravnava ta področja: splošna politika (ni dovolj dopuščanje manjšinske kultu-

re, nujna je državna pomoč), vzgojna politika (glede šolstva je položaj zelo različen, Capotorti pa na več mestih zelo jasno poudarja, da so manjšinske pravice v šolstvu najosnovnejši in najbolj bistveni pokazatelj pravične ureditve), književnost (več zanimivih primerov pospeševanja manjšinske ustvarjalnosti), umetnost, širjenje kulture (s poudarkom na pomembnosti sodobnih sredstev, kot sta radio in televizija, manjšinskih društev in stikov z maticami), pravni običaji (ki naj se ohranijo, kjer ima običajno pravo še svojo vlogo).

V razdelku o pravicah verskih manjšin manjka možnost, da bi primerjali pravice na verskem področju sploh in posebej pravice verskih manjšin po posameznih državah. Včasih je snov pomešana, včasih pa ni jasno, ali diskriminacije zadevajo vero ali le vero manjšine. O verskih pravicah je podkomisija že pred časom izdelala predlog za izjavo. Capotorti obravnava ta vprašanja: potrebnost, da je verska skupnost v državi uradno priznana, ali ne (in možne posledice: državne podpore, veljavnost verskih predpisov v civilnem pravu, verski prazniki, zavračanje vojaške službe zaradi verskih razlogov, prisega, prosto izražanje vere (obredi idr.), enakopravnost med verskimi skupnostmi, pravica do samoupravljanja, pravica do verskega izobraževanja.

Glede pravic jezikovnih manjšin je najprej na vrsti pravni položaj manjšinskega jezika na splošno (od oznake »uradni jezik« do le zasebne uporabe), v zakonodaji, upravi, sodstvu, imenoslovju. Tudi pri tem so pristopi precej različni. Da je enakopravnost nujna in upravičena, pričajo hvalevredni naporj p- nekod, drugje nekam »optimistične« izjave, ki pač že same po sebi pričajo o zavesti oblasti, da gre za točno določene pravice (v par. 108, 124, 130, 131 idr. beremo »razveseljive« novice o pravicah naše-ga jezika na Tržaškem in na Koroškem). Sledijo jezikovne pravice v sredstvih javnega obveščanja (par. 165 omenja tudi slovenske radijske oddaje v Kanadi — a gre ponovno za nedosledno mešanje manjšinskih in izseljenjskih vprašanj), v šolstvu (kar je najbolj razčlenjeno).

Za uveljavljanje 27. člena je nujno treba zajamčiti izvajanje načel in ukrepov, pravi Capotorti. To predpisujeta že sam meddržavni pakt, ki vključuje 27. člen, in pa meddržavna pogodba o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije. Oba predvidevata posebne postopke (ki so bili že opisani v *Mladiki* 1976, str. 145-147). Obstajajo tudi notranji ukrepi (ustavna sodišča, ombudsmeni, kazenska določila, posebni odbori ipd.).

(se nadaljuje)

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

VLADIMIR TRUHLAR: DOŽIVLJANJE ABSOLUTNEGA. . .

Dr. Vladimir Truhlar, ki je nepričakovano umrl 4. jan. letos v Lengmoosu nad Bocnom (rojen 3. sept. 1912 v Gorici), je bil jezuit in od 1950 do 1975 profesor duhovne teologije na Gregorijanski univerzi v Rimu. Izdal je 15 knjig teološke in z njo povezane vsebine v latinščini, francoščini, nemščini, italijanščini in slovenščini, ki so bile prevedene v več jezikov, ter nad 250 teoloških razprav in esejev v različnih jezikih. Poleg tega je izdal štiri pesniške zbirke: *Nova zemlja* (1958), *Rdeče bivanje* (1961), *V dnevih šumi ocean* (1969) in *Luč iz črne prsti* (1973). O pesmih sem na tem mestu že poročal (Mladika 1969, 199; 1974, 59-60).

Kot profesor duhovnosti je razširil raziskovanje duhovnosti tudi na literaturo in analiziral vrsto svetovnih

ustvarjalcev, da je ugotovil, kako so doživljali absolutno in izražali duhovnost.

Veliko teh raziskav je vdelal v *Leksikon duhovnosti*, ki je izšel najprej v italijanščini, potem predelan v slovenščini. Tukaj je v posebnem poglavju razložil, kaj je izkustvo absolutnega: »Znotraj duhovne teologije pomeni "izkustvo absolutnega" neko "čútenje", dojemanje absolutnega. V njem človek absolutnega ne doseže po podobah, pojmi, idejah, ki izražajo absolutno resničnost (kot n.pr. doseže po pojmi in idejah, ki se nanašajo na podzemlje, notranjost vulkana). Doseže ga po neposrednem vtisku prisotnega absolutnega v osebno sredo in po človekovem odzivu, ki ta vtisk integrira, sprejme vase, si ga usvoji.« Izkustvo absolutnega se more razkrivati le človekovi osebni sredi, razlaga pa ga znotraj svojega znanja, svojega svetovnega nazora, svoje religije. Za kristjana je absolutno Bog, ki je »čista absolutna resničnost«.

Razumljivo je, da je Truhlar ob svetovni literaturi začel raziskovati, kako so slovenski pesniki in pisatelji občutili in izražali absolutno. Nekaj razprav o tem je priobčil v reviji *Znamenje*, o tem je govoril v župniji Marijinega Oznanjenja v Ljubljani (izšlo v knjižici *Glas na dnu*) in drugod. Počasi se mu je nabralo esejev in razprav za celo knjigo, ponudil jo je Mohorjevi družbi v Celju, zaradi znanega zapletljaja pa je rokopis umaknil, kar mu je zelo zagrenilo življenje. Malo pred smrtjo je izjavil dr. Oskarju Simčiču: »Prav rad bi videl, da bi se objavilo moje delo Doživljanje absolutnega v slovenskem leposlovju, ki predstavlja za Leksikonom duhovnosti moj najboljši slovenski tekst, v katerega sem položil največ študija. Naj velja to kot moje kulturno pričevanje, da ima slovensko slovstvo duhovne globine, ki jih ni mogoče zanikati, ne da bi ga s tem usodno okrnili.«

Pred kratkim se mu je ta želja izpolnila in jezuitski župnijski urad Dravljje pri Ljubljani je izdal knjigo *Doživljanje absolutnega v slovenskem leposlovju* v 2.000 izvodih kot »izraz hvaležnosti in spoštovanja« do sobrata. Knjiga ima 253 strani večjega formata in lepe opreme ter prinaša 22 esejev in razprav o slovenskih umetnikih od Prešerna dalje. Poleg Prešerna so še: Jenko, Mencinger, Tavčar, vsi štirje člani Moderne — Kette, Murn, Cankar, Župančič —, Pregelj, Kosovel, Jarc, Gradnik, Tone Vodnik, Vodušek, Balantič, Kocbek, Vipotnik, Udovič, Hribovšek in Strniša. Nekatere je prikazal v celoti, pri drugih se je ustavil le pri pomembnejših zbirkah ali delih.

V uvodu je pojasnil, kako je raziskoval našete avtorje. Gre za ista načela kakor v *Leksikonu duhovnosti* in drugod, a tudi pri Prešernu je to poudaril z besedami: »Le kar prihaja iz človekove osebne srede, iz njegovega ustvarjalnega dna, more biti pesem. Človekovo ustvarjalno dno je pa odprto in naravnano na absolutno, in absolutno sega v dno, ga preveva, preveva s svojo neskončnostjo, neizrekljivostjo, s svojim brezkrainim mirom, s

(Dalje na naslednji strani)

VLADIMIR KOS

Ne karam te, pozimski veter

*Tako je z mrzlim vetrom: z nami hoče biti.
Kot da ga zvezdice s številkami plaše.
Kot da ga naši redki, blede nasmehljaji
tolažijo,
do vej osamljeno srce.*

*Ah, veter,
nič ne veš, da Jezus spet živi?*

*Ne karam te; še mi smo komaj kdaj veseli,
čeprav po Njem in z Njim je čas pomladno zlat.
Živimo,*

*kot da sen brstí med oklepaji
in smrt je le še zadnji poštarški urad —*

*ah, veter,
z zadnjim žigom vtisnjenim v pepel.*

*V nebeški vazi rožnat šopek tli oblakov
in reka s severa kot praznik valovi.
Svetloba tu in tam zaljubljeno postaja,
ker vsaka rast je križ,
ki raste s hrabrimi...*

*Ah, veter,
skloni kdaj se k rižu v zibki mlak.*

Pesnik upa, da je s to pesmijo o postnem času na japonskih otokih lahko »pričaral« še en smehljaj na bralčevo lice, ki bi ne smel ugasniti vse tja do Velike noči.

Ivan Artač: Rdeča črta čez ograde

Po letu 1900 sta vpliv tržaškega mestnega življenja ter splošen razvoj industrijskega in tehničnega napredka zajela tudi vasi v neposredni bližini Trsta. Na Krasu so bile najbolj izpostavljene Opčine, saj so tedaj v to kmečko naselje speljali po strmih kraških rebrih znameniti tramvaj. V vas je privozil prvi avtomobil, cesarski inženirji pa so po katastrskih mapah zarisavali rdeče črte čez kraške ograde, kjer so v letih 1900-1906 gradili tako imenovano bohinjsko železnico, ki je preko Opčin, Krasa in Gorice povezala tržaško pristanišče z vzhodnimi predeli Koroške in s Tirolsko.

Našega kmeta je ta napredek zmedel, saj je brez moči gledal, kako so mu razlaščali ograde, kjer si je v znoju obraza ustvaril krpo rodovitne zemlje. Poleg tega sta vdor tuje miselnosti ter naselitev številnih delavcev iz vseh dežel avstro-ogrske monarhije v vaško patriarhalno življenje nemir, ki ga je domačin, kmet in obrtnik, še posebno občutil, ker so se mu izmikala tla za nadaljnji obstoj. Potrošniška miselnost, lagodnost in želja po zaslužku, delavci so ob vrtnanju predora pod Selivcem za novo železnico kar dobro zaslužili, so nevarnost odtujitve vaškim tradicijam, zlasti pri mladini, stalno večale.

Opčine so bile tedaj majhna vas, ki se je stiskala ob cerkvi in Brdi-

ni, glavnem vaškem kalu, kjer so se v prvih dneh tedna še izmenjavale perice, ko so na drugi strani brega kmetje napajali živino. Za kamnitimi hišami s prikupno izdelanimi portali se je na ograjenih borjačih igrala bosopeta mladež, medtem ko so si redki obrtniki v stisnjenih delavnicah kot kovači, kamnarji, čevljarji ali mi zarji z ročnim delom služili kruh za svoje družine.

To preprosto vaško življenje je zamikalo avtorja, ki je profesor na slovenski srednji šoli v Trstu ter poznan kot režiser in pisec krajših tekstov za priložnostne šolske prireditve in proslave, da je ob razpisu natečaja domačega prosvetnega društva Tabor za izvirno ljudsko igro pod psevdonimom napisal daljše dramsko delo z omenjeno tematiko.

V veseloigri, ki obsega tri dejanja, je ob preprosti zgodbi brez večjih dramskih konfliktov in zahtev slikovito nanzal nekaj duhovitih prizorov ter ustvaril z liki raznih vaških posebnih zanimivo in veselo zgodbo, ki zaradi folklorne razgibanosti vseskozi priteguje gledalca.

Glavni junak zgodbe je 35-letni kmet in kovač Just Vidau. V dramskem zapletu spoznamo nagibe, ki so dovedli do razlaščanja zemljišč za gradnjo nove železnice. Tudi Just je dobil od oblasti pismo, v katerem mu je bilo sporočeno, da so njegovo o-

grado v Karonih »vključili v seznam zemljišč, ki so važna za splošno korist.« Na zemljo navezani Just se ob prejemu cesarskega odloka ne vda. V boju za svoje pravice žilavo in stvarno dokazuje inženirju, ki ga je oblast poslala v vas, da na kraju samem odmeri razlaščene ograde, da mu zemlja, čeprav skopa, daje prepotrebni kruh. Ograda je njegova, zato je nikomur ne odstopi, podedoval jo je od dedov in z željavimi rokami obdeloval v potu svojega obraza.

Ob Justu se zberejo še drugi razlaščenci (kmeta Miha in Dreja, vdova Marjana) in ustanove zadrugo oškodovanih posestnikov, ki ima namen doseči od oblasti vsaj primerno odškodnino za odvzeto zemljo. Dramski konflikt se v 2. in 3. dejanju zaostreje in pride celò do upora na Brdini, a vse zamen. Cesarska birokracija gre svojo pot in v nekaj letih steče preko openskih ograd nova železnica. Just se mora ukloniti višji sili, a na svojo zemljo ne pozabi. Ostaja ji zvest in jo z ljubeznijo obdeluje, kolikor mu jo je še ostalo.

V protiigri nastopajo prikupni istriški inženir Nikola Modrijančič, ki vnese v zgodbo ljubezenski motiv, ko se zaljubi v županovo hčer Polonco. Ob njem je barkovljanski šaljivec in geometer Miče, omahljivi župan in gostilničar Tomaž Danev, prebrisani va-

(Dalje na 3. strani platnic)

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA

svojo večnostjo, s svojim brezdanjim viharjem, s svojim neizmernim molkom, zdaj takó, zdaj drugače.«

Pri nekaterih avtorjih je doživljanje absolutnega očitno na prvi pogled, ker so to jasno izpovedovali v svojih delih. Truhlar navaja njihove izjave, njihove izpovedi, posluhuje pa se tudi primerov, kjer to ni očitno na prvi pogled. To vidimo lepo pri Prešernu, kjer je vzel za podlago samo manj izrazite pesmi. Še najizčrpnjeje je osvetlil svetovnonazorsko pot in duhovnost Ivana Cankarja, kateremu je posvetil dva eseja. O njegovi duhovnosti pravi, da se vsa razkriva v tehle vrsticah iz dela *Moje življenje*: »Posebna je bila naša vera, nikjer priučena, od nikogar zaukazana, čisto ponevedoma je bila od vsega začetka samovoljno vzkliła v srcu ter ga je nevedoma vsega prepojila. Ne da se razložiti z besedo te resnične

vere, ker vsaka vera je nedopovedljiva, je brez glasu in brez telesa kakor luč in kakor ljubezen...«

Pri vseh avtorjih čutimo, kako se je Truhlar poglobil v njihovo ustvarjanje in poiskal vire njihovega doživljanja absolutnega in duhovnosti. Ni mu šlo za to, da bi morda slovensko slovstvo »pokristjanil«, ampak je le pokazal, kako so posamezni večji avtorji izpovedali absolutno. Pri nekaterih pesnikih navaja vrsto verzov in kitic, pri drugih sklepa iz celotnih pesmi, da imaš včasih vtis, da je tega preveč. Morda manjkajo pri takih primerih izrazitejšje sklepne besede. Očitno je, da vseh esejev ni napisal z isto močjo in skrbnostjo, na drugi strani pa je prav tako očitno, da je bil Truhlar svetovno razgledan v literaturi, filozofiji in seveda teologiji. Zato je ta knjiga edinstveno delo v slovenski literaturi in bo vsakemu bravcu odkrila svet, o katerem doslej ni mislil, da sploh obstaja.

(se nadaljuje)

Ivan Artač: Rdeča črta čez ograde

Ški čuvaj Nežje in ljubitelj dobre kapljice pismonoša Jože Petorelli. Ob teh osebah karakterno izstopajo še Justova žena Vana, klepetava mlekarica Marička, ki nosi vsak dan po Scala santi mleko v Trst, domov pa se vrača s kavo in tobakom, kmet Lojze s Cola, vaška dekleta in fantje.

Ob robu zgodbe zvemo za spor med openskimi in repenskimi pastirji zaradi napajanja živine ob Ovčjaku, za preplah, ki je nastal na Opčinah ob prihodu prvega avtomobila na Kras ter za razne druge drobne folklorne zanimivosti. Igro so igralci domače dramske skupine Tabor še popestrili, ko so jo lani večkrat podali v narečju (Rusa riga črzej ugrade) doma in v nekaterih bližnjih vaseh, med drugim v Sežani, Divači in Komnu, v Bazovici celò na prostem. Povsod je doživela lep uspeh. Ob priliki 70-letnice prvega vlaka na bohinjski železnici so 12. junija 1977 odigrali del igre tudi pred zgodovinskim vlakom, ko se je ustavil na openski železniški postaji. Artačevo dramsko delo je oddajala 1. marca letos tudi radijska postaja Trst A.

SLOVENSKA PRISOTNOST V ZDA

skrb je zapreti pot našemu inštitutu, ki je zbiral gradivo nad 26 let in bi lahko priredil čudovite razstave o slovenskem doprinosu Ameriki in svetu v zamejstvu in v Sloveniji, kot jih je že v Ameriki in Kanadi, posredno pa tudi v Franciji in na ameriški ambasadi v Beogradu, ki smo ji pomagali z gradivom za razstavo o jugoslovanskem (in slovenskem) doprinosu Ameriki.

Eden glavnih Bonuttijevih pomočnikov je šel celo tako daleč, da je pisal predsedniku Kentske univerze, guvernerju države Ohio in drugim (kjer je za nadaljnje informacije proti meni navajal Bonuttijevo telefonsko številko) in zahteval, naj me v službi odstranijo s področja izseljenjskih študij (ki so bile od študentovskih let ena mojih specializacij), češ da sem uporabljal uradni univerzitetni papir in kentsko znamko za privatno pošto, kjer so v dokaz priložili moje slovensko pismo urednici Nove Dobe. To je bilo spremno pismo za kratek članek o tritedenski slovenski razstavi v univerzitetnem muzeju v Texasu in o mojem predavanju istotam, kamor me je kot enega dveh strokovnjakov, ki sta bila povabljeni iz vse države Ohio,

čuk na obelisku

UGANKA

» ... Včeraj so bili na naših koledarjih še svetniki, danes so ustvarjalci: to je velik napredek ... Bolje Prešeren ali za njim Župančič kot sv. Miklavž in sv. Jožef ... «

Ta enkratna misel je 20. januarja t. l. poletela po etru slovenskega tržaškega radia v počastitev 100-letnice Župančičevega rojstva.

Katera slovenske pesniška in intelektualna potencia jo je zmogla?

To je bila nagradna uganka, ki jo je razpisal zadnji ČUK.

Uganka je naletela na pretresljiv odmev. Rešitev je bila neko februarско jutro razglašena urbi et orbi preko Radia Trst A: Tista potencia sem jaz, Marko Kravos.

Rešitev je pravilna.

Marko Kravos dobi za nagrado en izvod samega sebe, vezan v polusnje.

PRIMORSKA POJE TRALALA

Iz zanesljivih virov smo zvedeli, da so cerkveni pevski zbori v zamejstvu, potem ko so bili črtani iz programa PRIMORSKA POJE, dobili naslednjo zaupno obvestilo:

»V dopolnitev našega sklepa, da se k nastopu na PRIMORSKA POJE pripustijo samo laični pevski zbori, dostavljamo še naslednji obvestili:

- 1) K prireditvi se bodo pripustili tudi cerkveni pevski zbori, če si bodo izraz CERKVENI za to priliko spremenili v kakšen laični pridevnik (na primer: ŽVEPLENI, kar je dobra rima; žveplo pa je simbol ognjevitosti);
- 2) K tekmovanju se bodo pripustile tudi cerkvene pesmi, le da bodo v njih namesto božjih oseb vstavljene kakšne velike napredne osebnosti našega časa.
Na primer: Berlinguer, k tebi, uboge reve ...

VPRAŠANJE

Lani spomladi, ob zasedbi liceja Prešeren na Vrdelski cesti, sem po mili volji razbijal in svinjaril po šolskih prostorih, pa me je vsa slovenska javnost s PRIMORSKIM DNEVNIKOM na čelu povzdigovala kot heroja, borca za napredno šolo itd. Letos na Prešernovi proslavi v Kulturnem domu pa sem vrgel v šipo Prešernove slike novce za 50 — poudarjam 50! — lir in kakšen papirček po glavah sošolcev in isti PRIMORSKI DNEVNIK me proglašja za huligana.

Bi mi razložili ta reakcionarni preobrat?

Slovenski višješolec.

poslala moja univerza. Seveda je bil tudi dopis nekaj uradnega, a upali so, da bom zaradi pisanja v slovenščini vržen s tega področja, ki ga danes želijo monopolizirati brez znanja in gradiva, ali morda celo iz službe. Predsednik univerze dr. Olds pa je takoj videl vso nizkost takih tekmecev in mi je napisal krasno pohvalno pismo, kjer pove, da univerza zelo ceni moje delo na področju izseljenjskih in mednarodnih študij.

Še vedno z vsem srcem verujem, da je vkljub nekaj izjemam naš narod zdrav in dober in nam zanj ne sme biti nobena žrtev prevelika. Muhe in obadi bodo prešli, a dela bodo ostala. Vkljub cenzorjem in polenom smo slovenski doprinos temeljito raziskali in dokumentirali in ga tako lahko tudi ob 200-letnici ZDA prepričljivo predstavili Slovencem in drugorodcem. Vkljub vsem težavam, ki napore in solidarnost vseh idealnih sodelavcev le plemenitijo, bomo z veseljem, pogumom in ljubeznijo delali dalje in, upam, uresničili vsaj svoje najvažnejše načrte. In ko se poslovimo, bo ostala za nami poleg publikacij tudi najbogatejša sodobna zbirka o slovenskem doprinosu Ameriki in svetu in bogatila slovensko zgodovino in slovenski ugled še čez stoletja, ko se bomo mi vsi že zdavnaj odpočili od dela in polen.

zasmehindobrovoljozasm

»O Miha, kaj si ti? Nisem upal, da te bom še kdaj videl s kostmi in mesom!«

»Kako pa? Saj nikoli ne hodim brez njih okoli!«

—o—

Dve prijateljici se po dolgem času srečata in si pripovedujeta svoje doživljaje.

»Kje si pa spoznala svojega drugega moža?«

»Ko sem se peljala z avtom s svojim prvim možem. Današnji mož se je tako krepko zaletel v najinega, da sem postala vdova...«

—o—

Fantek pristopi k neki gospe z mačko v naročju.

»Mi daste denar?«

»Kakšen denar? Te ni sram, da beračiš?«

»Ne, ne beračim. Bral sem vaš oglas, da boste dali nagrado tistemu, ki vam prinese vašega kanarčka.«

»Ampak to je maček, pa ne kanarček!«

»Tale že. A v njegovem želodcu je kanarček.«

—o—

Mladenič se predstavi svojemu bodočemu tastu. Ta si ga ogleda in zadovoljno prikima: »Kar mene zadeva, nimam nič proti vam. Toda... ste že videli njeno mater?«

»Sem, a nič ne de. Nikjer ni rečeno, da morajo hčerke biti podobne svojim materam...«

»Mojemu očku je zdravnik predpisal, da ne sme kaditi. Pa se ne more premagati.«

»Oh, odrasli so tako nerodni. To je pa čisto lahko. Samo cigareto vzameš iz ust, pa ne kadiš več.«

—o—

»Veste, da živčnega zloma ne morete podedovati. Dobite pa ga lahko od svojih otrok.«

—o—

Predsednik neke države pričakuje prihod predstavnika druge države. Predsednikov sinko bere program za ta znameniti dan:

Ko se bo zrakoplov z ljubljanim gostom pojavil v našem ozračju, naj se takoj oglasi 21 strelav iz kanona, drug za drugim...

»Papa — vpraša sinko — pa če se jim ga posreči zadeti že s prvim strelom, bodo streljali še kar naprej?«

—o—

Mož pri telefonu: »Ne, žal, moje žene ni doma. Je šla za vedno proč, k svoji mami... Telefonirajte spet čez nekaj ur!«

—o—

»Gospod direktor, blagajnik banke je izginil.«

»Sveta nebesa. Si pogledal v blagajno?«

»Sem. Notri ga ni.«

—o—

»Všeč ste mi, gospodična. Bi vas smel povabiti...«

»Ne. Nočem imeti opravka s tujci.«

»Prav imate, jaz tudi ne. Odlično. Jaz sem Mitja, pa vi?«

Slovenska prosveta - Trst
in Zveza slovenske katoliške
prosvete - Gorica

RAZPISUJETA

tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1978. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije. Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

LISTNICA UPRAVE

Podporno naročnino so tokrat nakazali:

Natal SILVANI iz Milj, Josipina SUSSI iz Gorice, družina PERTOT iz Trsta, France GORŠE iz Sveč na Koroškem, Neva FONZARI iz Tržiča (25 tisoč lir), Ivanka SOSIČ iz Opčin, Josipina MAHNIČ iz Bazovice, Ivan TERČON iz Cerovelj, Lojze BURJES iz ZDA in Anton BAK iz Trsta.

V tiskovni sklad so darovali:

N. N. Trst 30.000 lir, N. N. v sklad literarne nagrade 50.000, g.a. Pertot iz Barkovelj 1.000, Pierina Žagar 1.500, N. N. 4.000, N. N. 2.000.

V spomin na Božo Černic mož Ivan in mama Silva Pirc 20.00, v isti namen Mira in Drago Štoka 10.000; N. N. v spomin na prof. Jožeta Peterlina 10.000; v spomin Avgušтина-Marina Širca družina Širca-Terčon 50 tisoč; v spomin na Franca Gorjanc iz Rakulika družina F.M. 5.000 lir.

Vsem plemenitim darovalcem se MLADIKA iskreno zahvaljuje!

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

POSEBNI POPUSTI !!!
OBIŠČITE NAS !!!

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 725757

CENA 500.- LIR